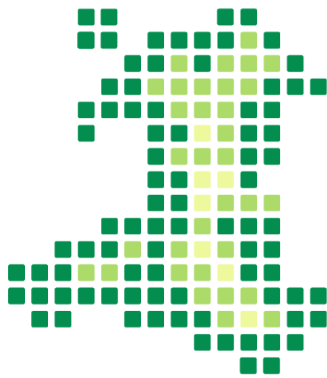

COMISIWN FFINIAU A DEMOCRATIAETH LEOL CYMRU

Comisiwn Ffiniau a
Democratiaeth Leol
Cymru

Local Democracy and
Boundary Commission
For Wales

***ADRODDIAD BLYNYDDOL A
DATGANIADAU ARIANNOL
2023/2024***

© Hawlfraint CFFDLC 2024

Gallwch aildefnyddio'r wybodaeth hon (ac eithrio'r logos) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng, o dan delerau'r Drwydded Llywodraeth Agored. I weld y drwydded hon, ewch i <http://www.nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence> neu anfonwch neges e-bost at: psi@nationalarchives.gsi.gov.uk

Os ydym wedi nodi unrhyw wybodaeth hawlfraint trydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd y deiliaid hawlfraint dan sylw.

Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â'r cyhoeddiad hwn at y Comisiwn yn ymholiadau@ffiniau.cymru

Mae'r ddogfen hon ar gael o'n gwefan hefyd yn www.cffdl.llyw.cymru

Cynnwys

ADRODDIAD AR BERFFORMIAD	1
ADRODDIAD ATEBOLRWYDD	9
DATGANIADAU ARIANNOL	35

RHAGAIR GAN Y CADEIRYDD

Mae'r Comisiwn yn falch o gyflwyno ei Adroddiad Blynyddol ar gyfer 2023/24.

Mae'r Adroddiad yn cynnwys gwybodaeth am y Comisiwn, ei weithgareddau, a'r trefniadau llywodraethu ar gyfer y cyfnod adrodd. Mae'r Comisiwn wedi parhau i gynorthwyo awdurdodau lleol i gynnal Arolygon Cymunedol yn rhan o'r paratodau ar gyfer y Rhaglen Arolygon Etholiadol nesaf. Bu cryn bwyslais hefyd ar baratoi ar gyfer gweithredu cynigion Llywodraeth Cymru i ehangu swyddogaethau'r Comisiwn i gynnwys cynnal yr Arolwg o Ffiniau'r Senedd, yn ogystal â throsglwyddo swyddogaethau Panel Annibynnol Cymru ar Gydabyddiaeth Ariannol a sefydlu Bwrdd Rheoli Etholiadol. Bydd y gwaith hwn yn sicrhau bod gan y Comisiwn y capasiti, y sgiliau a'r adnoddau ar waith i gyflawni ei swyddogaethau newydd yn effeithiol.

Yn ystod y flwyddyn, mae'r Comisiynwyr wedi parhau i ymgysylltu â rhanddeiliaid, partneriaid a chymunedau Cymru i gefnogi ein penderfyniadau.

Mae'r Comisiwn yn gobeithio y bydd yr Adroddiad Blynyddol hwn yn helpu i roi mwy o wybodaeth i chi am waith y Comisiwn, sut yr aeth ati i gyflawni ei dasgau, a sut y defnyddiwyd y Cymorth Grant a ddyrannwyd iddo gan Lywodraeth Cymru.

Beverley Smith
Cadeirydd
23 Medi 2024

ADRODDIAD AR BERFFORMIAD

ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2024

TROSOLWG

Mae'r adran hon yn crynhoi diben y Comisiwn, ei amcanion corfforaethol, y risgiau allweddol i gyflawni ei amcanion a sut mae wedi perfformio yn ystod y flwyddyn.

Datganiad y Prif Weithredwr ar Berfformiad y Comisiwn

Amlinellodd Llythyr Cylch Gwaith Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru (y Comisiwn) dyddiedig 24 Ebrill 2023, a gyhoeddwyd gan Weinidogion Cymru, yr hyn y dylai'r Comisiwn ei gyflawni yn ystod blwyddyn ariannol 2023-24. Cyflwynwyd cynllun gweithredol dilynol i Lywodraeth Cymru yn amlinellu sut y byddai'r Comisiwn yn cyflawni ei amcanion.

Rwyf o'r farn y cyflawnodd y Comisiwn ei holl amcanion yn llawn. Ystyrir hyn yn fanylach yn adrannau Dadansoddiad o Berfformiad ac Adolygiad o Weithgareddau yn ystod 2023-24 yr adroddiad hwn isod ar dudalennau 3 to 8.

Datganiad o Ddiben a Gweithgareddau

Mae'r Comisiwn yn Gorff a Noddir gan Lywodraeth Cymru. Sefydlwyd y Comisiwn ym 1974 o dan delerau Deddf Llywodraeth Leol 1972 fel y Comisiwn Ffiniau Llywodraeth Leol i Gymru ac fe'i hailenwyd o dan delerau Adran 2 Deddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013 (Deddf 2013). Mae darpariaethau Deddf 2013 mewn perthynas â'r Comisiwn yn disodli rhai Deddf 1972.

Diben y Comisiwn yw:

Monitro ardaloedd a threfniadau etholiadol sy'n berthnasol i lywodraeth leol yng Nghymru er mwyn ystyried a yw'n briodol gwneud neu argymhell newidiadau. Wrth gyflawni ei ddyletswyddau, mae'n rhaid i'r Comisiwn geisio sicrhau llywodraeth leol effeithiol a chyfleus.

Yn ôl Deddf 2013, mae'n ofynnol i'r Comisiwn gynnal arolygon o drefniadau etholiadol y prif gynghorau yng Nghymru o leiaf unwaith bob 10 mlynedd.

Mae'r Comisiwn yn cynnal ei arolygon drwy ymgynghori â'r prif gynghorau, cynghorau cymuned a phartïon eraill â buddiant, gan gynnwys y cyhoedd. Mae'r Comisiwn yn cyhoeddi ac yn hysbysebu ei fwriad i gynnal yr arolwg ac yn gwahodd cynrychiolaethau gan bob parti â buddiant am gyfnod o rhwng chwech a deuddeg wythnos. Yna, mae'r Comisiwn yn ystyried y cynrychiolaethau a gafwyd wrth lunio ei gynigion drafft, sy'n cael eu cyhoeddi mewn adroddiad yn amlinellu penderfyniadau'r Comisiwn mewn perthynas ag unrhyw newidiadau (os oes rhai) i'r ffiniau neu'r trefniadau etholiadol presennol. Mae'r Comisiwn yn datgan ei fod wedi cyhoeddi ei Adroddiad Cynigion Drafft ac yn dechrau cyfnod ymgynghori pellach, pan wahoddir sylwadau ychwanegol gan bartïon â buddiant. Yna, ystyrir y cynrychiolaethau hyn wrth i'r Comisiwn lunio ei gynigion terfynol. Cyhoeddir cynigion terfynol y Comisiwn mewn adroddiad a gyflwynir i Weinidogion Cymru, a chânt wneud gorchymyn, fel y gwelant orau, i roi unrhyw gynigion a wnaed gan y Comisiwn ar waith, naill ai fel y'u cyflwynwyd neu gydag addasiadau. Mae'r Comisiwn yn rhoi cyhoeddusrwydd i'r ffaith ei fod wedi cyhoeddi ei Adroddiad Cynigion Terfynol, a cheir cyfnod o chwe wythnos pryd y gall partïon â buddiant wneud cynrychiolaethau ynghylch cynigion y Comisiwn i'r Gweinidog.

Amcanion Corfforaethol

Amlinellir Amcanion Corfforaethol y Comisiwn yng Nghynllun Corfforaethol y Comisiwn y cytunwyd arno ym mis Tachwedd 2019:

- Sicrhau bod trefniadau etholiadol prif ardaloedd yn addas i'r diben – datblygu rhaglen o arolygon etholiadol yn unol ag amcanion polisi Llywodraeth Cymru.
- Sicrhau bod ffiniau cymunedol a threfniadau etholiadol yn addas i'r diben – Gweithio gyda phrif gynghorau i sicrhau bod ffiniau cymunedol a threfniadau etholiadol yn cael eu harolygu'n rheolaidd a'u cydlynu â'r rhaglen o arolygon etholiadol.
- Sicrhau bod ffiniau ardaloedd prif gyngor yn addas i'r diben – Arolygu ffiniau prif ardaloedd fel y bo'n briodol.
- Datblygu effeithiolrwydd ac effeithlonrwydd ein busnes – Cynnal lefel uchel o Lywodraethu Corfforaethol, ymgysylltu â rhanddeiliaid yn gyson i greu enw da am ragoriaeth ym mhopeth a wnawn a sicrhau bod sgiliau'r staff yn cael eu datblygu a'u cynnal.
- Sicrhau bod egwyddorion Llywodraeth Cymru o ran datblygu cynaliadwy, cydraddoldeb ac amrywiaeth a'r iaith Gymraeg wedi'u hymsefydlu yn ein gwaith.

Risgiau ac ansicrwydd

Mae'r risgiau a wynebir gan y Comisiwn yn ymwneud yn bennaf â meysydd gweithredol a meysydd gwybodaeth, a'r gallu technegol i gyflawni ei raglen o arolygon a bodloni gofynion Gweinidogion Cymru a amlinellir yn eu Llythyr Cylch Gwaith blynyddol i'r Comisiwn. Rheolir y risgiau yn ymwneud â'r gallu i gyflawni arolygon drwy adolygu gofynion a strwythur staff a mabwysiadu polisiâu, fel cyflogi staff yn uniongyrchol, er mwyn sicrhau parhad gwybodaeth am weithdrefnau arolygon. Hefyd, mae'r Comisiwn yn adolygu ei gyllidebau ar gyfer y dyfodol er mwyn sicrhau eu bod yn ddigonol ar gyfer y rhaglen waith sydd i'w chyflawni. Rheolir risgiau gweithredol drwy gynnal cyfarwyddiadau desg clir i staff. Mae gofynion gwybodaeth wedi eu cyfyngu i feysydd arbenigol, gan gynnwys defnyddio meddalwedd System Gwybodaeth Ddaearyddol. Hefyd, ceir elfennau o risg ym meysydd iechyd a diogelwch, a thwyll/lladrad. Cynhelir gwiriadau iechyd a diogelwch rheolaidd gan uwch reolwyr, ac mae'r Comisiwn yn gweithredu arnynt. Mae cyflogi cyfrifwyr annibynnol, y mae eu rôl yn y systemau ariannol a llunio cyfrifon yn lleihau'r risg o dwyll a gwyngalchu arian, yn rhan annatod o system reolaeth fewnol y Comisiwn. Mae archwilwyr mewnol y Comisiwn yn llunio adroddiad blynyddol a ystyrir gan y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg, a gweithredir ar yr argymhellion.

Rheolir risgiau drwy gynnal polisi rheoli risg hefyd, ynghyd â Chofrestrau Risg Corfforaethol, Gweithredol, Pensiynau a TGCh. Mae'r Gofrestr Risg Gorfforaethol yn cael ei hadolygu ym mhob un o gyfarfodydd y Comisiwn ac mae'r holl gofrestrau risg yn cael eu hadolygu yng nghyfarfodydd y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg. Yn ogystal â hyn, mae'r Comisiwn yn cynnal Cynllun Parhad Busnes, sy'n cael ei brofi a'i ddiweddarau'n rheolaidd. Mae'r Comisiwn hefyd wedi datblygu Cofrestr Risg Blaenraglen Waith i fynd i'r afael â'r risgiau sy'n gysylltiedig â chynigion Llywodraeth Cymru i ehangu swyddogaethau'r Comisiwn i gynnwys cynnal yr Arolwg o Ffiniau'r Senedd, yn ogystal â throsglwyddo swyddogaethau Panel Annibynnol Cymru ar Gydabyddiaeth Ariannol a sefydlu Bwrdd Rheoli Etholiadol, ac adolygu'r risgiau hynny'n rheolaidd.

Ceir rhagor o fanylion am y risgiau a wynebir gan y Comisiwn yn y Datganiad Llywodraethu ar dudalen 13.

Busnes Gweithredol

Paratoir y cyfrifon hyn ar sail busnes gweithredol. Hyd eithaf fy ngwybodaeth, rwy'n fodlon y caiff y rhwymedigaethau cyfredol net eu hariannu gan adnoddau y bydd Llywodraeth Cymru (Cymorth Grant) yn pleidleisio arnynt yn y dyfodol.

Crynodeb o Berfformiad

Yn ystod 2023-24, gweithiodd y Comisiwn tuag at fodloni'r gofynion yn ei Lythyr Cylch Gwaith a chadw at derfynau amser a bennwyd yn ei amserlen ar gyfer arolygu trefniadau etholiadol prif gynghorau yng Nghymru. Mae'r Comisiwn o'r farn ei fod wedi cyflawni'r ddau nod hyn yn llwyddiannus, fel yr amlinellir yn y Dadansoddiad o Berfformiad isod.

DADANSODDIAD O BERFFORMIAD

Ar gyfer 2023-24, roedd Llythyr Cylch Gwaith Gweinidogion Cymru a gyhoeddwyd ar 24 Ebrill 2023 yn datgan eu bod yn disgwyl i'r Comisiwn:

- Weithio gyda Llywodraeth Cymru a llywodraeth leol i amlinellu'r rhaglen arolygu deng mlynedd nesaf, gan gynnwys trefn yr arolygon a'u hamserlenni unigol.
- Datblygu polisi ac ymarfer ac ymagwedd at fethodolegau maint cynghorau ar gyfer y rhaglen arolygu deng mlynedd nesaf, gan ystyried gwersi a ddysgwyd o'r rhaglen flaenorol.
- Gweithio gyda Llywodraeth Cymru i lywio unrhyw ddeddfwriaeth berthnasol yn y dyfodol.
- Gweithio gyda Llywodraeth Cymru a Phanel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol i ystyried goblygiadau trosglwyddo swyddogaethau'r Panel i'r Comisiwn, gan gynnwys datblygu strwythur staffio ac aelodau'r sefydliad.
- Ymgymryd â rhaglen ymchwil i lywio prosesau arolygu yn y dyfodol yng ngoleuni gwersi a ddysgwyd, a chynigion ar gyfer newid yn yr ymgynghoriad ar y Papur Gwyn.
- Gweithio gyda Llywodraeth Cymru i ddatblygu a sefydlu fframwaith recriwtio Prif Swyddog Gweithredol y Comisiwn fel y'i hamlinellir yn Neddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.
- Adolygu prosesau'r Comisiwn o ran gwrthdaro buddiannau er mwyn sicrhau bod y trefniadau'n gadarn.
- Parhau i weithio gyda Llywodraeth Cymru ar ddiwygiadau i ddogfennau yn ymwneud â'r trefniadau partneriaeth rhwng cyrff cyhoeddus a Llywodraeth Cymru.
- Parhau i gefnogi prif gynghorau posibl, lle y bo'n bosibl, wrth ddatblygu arolygon cymunedol ledled Cymru.

Mae cynllun gweithredol y Comisiwn yn amlinellu sut mae'n bwriadu cyflawni gofynion y Gweinidog. Mae'r canlynol yn manylu ar y camau gweithredu arfaethedig ac i ba raddau y'u cyflawnwyd:

Gweithio gyda Llywodraeth Cymru a llywodraeth leol i amlinellu'r rhaglen arolygu deng mlynedd nesaf, gan gynnwys trefn yr arolygon a'u hamserlenni unigol.	Wrth ymateb i'r newidiadau deddfwriaethol arfaethedig, mae'r Comisiwn wedi datblygu rhaglen ac amserlen arolygu gychwynol. Mae'r cynllun hwn yn amlinellu amserlenni clir ar gyfer cwblhau rhwng 9 ac 11 o Arolygon Etholiadol ac yn blaenoriaethu Prif Gynghorau sy'n cynnal Arolygon Cymunedol.
Datblygu polisi ac ymarfer ac ymagwedd at fethodolegau maint cynghorau ar gyfer y rhaglen arolygu deng mlynedd nesaf, gan	Mae'r Comisiwn wedi llunio amlinelliad cychwynol o newidiadau ar gyfer y Rhaglen Arolygon Etholiadol nesaf. Mae hyn yn

<p>ystyried gwersi a ddysgwyd o'r rhaglen flaenorol.</p>	<p>cynnwys ymestyn nifer y categorïau yn y polisi Maint Cynghorau a phennu lleiafswm ac uchafswm cynghorwyr y gall Prif Gynghorau ofyn amdanynt ar gyfer eu harlwg. Bydd y Comisiwn yn cwblhau ei bolisi'n derfynol yn seiliedig ar ganfyddiadau'r gwaith ymchwil ac yn ymgynghori ar y polisi ac ymarfer llawn yn 2024/25.</p>
<p>Gweithio gyda Llywodraeth Cymru i lywio unrhyw ddeddfwriaeth berthnasol yn y dyfodol.</p>	<p>Cyfrannodd y Comisiwn yn weithredol at bob cam o Fil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau) a'r Bil Etholiadau a Chyrrff Etholedig. Roedd y cyfraniad hwn yn cynnwys rhoi tystiolaeth i bwyllgorau, cynnig cyngor i swyddogion, a chymryd rhan ym Mwrdd Cyflawni ar Ddiwygio Etholiadol y Senedd. Yn ogystal, mae'r Comisiwn yn bartner ar Fwrdd Gweithredu Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru.</p>
<p>Gweithio gyda Llywodraeth Cymru a Phanel Annibynnol Cymru ar Gydabyddiaeth Ariannol i ystyried goblygiadau trosglwyddo swyddogaethau'r Panel i'r Comisiwn, gan gynnwys datblygu strwythur staffio ac aelodau'r sefydliad.</p>	<p>Trwy Fwrdd Gweithredu Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru, mae'r Comisiwn wedi cydweithio'n agos â'r Panel a Llywodraeth Cymru i ddatblygu cynllun pontio clir ar gyfer trosglwyddo swyddogaethau. Heblaw am sefydlu strwythur staff cadarn a chynaliadwy ar gyfer Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru, mae'r Comisiwn wedi neilltuo aelodau staff allweddol i gysgodir Panel a darparu cymorth ysgrifenyddiaeth, fel y bo angen.</p>
<p>Ymgymryd â rhaglen ymchwil i lywio prosesau arolygu yn y dyfodol yng ngoleuni gwersi a ddysgwyd, a chynigion ar gyfer newid yn yr ymgynghoriad ar y Papur Gwyn.</p>	<p>Cwblhawyd a dadansoddwyd cam meintiol y gwaith ymchwil yn ystod y flwyddyn ariannol hon, a rhannwyd y canfyddiadau cychwynnol â rhanddeiliaid allweddol. Mae'r ail gam, sy'n canolbwyntio ar ddata ansoddol, yn cael ei gynnal yn 2024/25.</p>
<p>Gweithio gyda Llywodraeth Cymru i ddatblygu a sefydlu fframwaith recriwtio Prif Swyddog Gweithredol y Comisiwn fel y'i hamlinellir yn Neddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.</p>	<p>Mae'r Comisiwn a Llywodraeth Cymru wedi cytuno ar egwyddorion y fframwaith recriwtio. Y camau nesaf yw cwblhau'r ddogfen fframwaith yn derfynol ac integreiddio'r egwyddorion hyn i broses recriwtio'r Comisiwn.</p>
<p>Adolygu prosesau'r Comisiwn o ran gwrthdaro buddiannau er mwyn sicrhau bod y trefniadau'n gadarn.</p>	<p>Mae'r Comisiwn yn cadw cofrestr o fuddiannau aelodau sydd ar gael i'r cyhoedd ac mae'n adolygu gwrthdaro buddiannau yn ffurfiol ym mhob cyfarfod. Yn ogystal, trafodir penodiadau allanol posibl o flaen llaw er mwyn sicrhau nad ydynt yn amharu ar allu'r Comisiynwyr i gyflawni eu cyfrifoldebau.</p>
<p>Parhau i weithio gyda Llywodraeth Cymru ar</p>	<p>Cydweithiodd y Comisiwn â swyddogion yn</p>

ddiwygiadau i ddogfennau yn ymwneud â'r trefniadau partneriaeth rhwng cyrff cyhoeddus a Llywodraeth Cymru.	yr Is-adran Noddi i ddiweddarau'r Cytundeb Fframwaith, gan gwblhau hyn yn gynnar yn y flwyddyn ariannol.
Parhau i gefnogi prif gynghorau posibl, lle y bo'n bosibl, wrth ddatblygu arolygon cymunedol ledled Cymru.	Mae'r Comisiwn wedi cyflawni'r amcan hwn mewn dwy brif ffordd. Yn gyntaf, mae wedi cynnal Arolygon Cymunedol ar gyfer pum prif gyngor: Bro Morgannwg, Caerffili, Ceredigion, Abertawe, a Sir Benfro. Yn ail, mae wedi cynnig cyngor ac arweiniad arbenigol i brif gynghorau wrth gynnal eu harolygon eu hunain. Mae'r cymorth hwn yn cynnwys adborth ar ddogfennau polisi ac ymarfer, cyngor ar amserlenni, ac ymatebion ffurfiol i'w hymgyngoriadau.

Mae Cynllun Corfforaethol y Comisiwn, y cytunwyd arno ym mis Tachwedd 2019, yn amlinellu'r amcanion corfforaethol. Mae'r Cynllun Corfforaethol yn cael ei adolygu ar ddechrau pob rhaglen o arolygon etholiadol. Rhoddir pob amcan isod ynghyd â'r camau gweithredu a gymerwyd gan y Comisiwn i'w cyflawni:

1. Sicrhau bod trefniadau etholiadol prif ardaloedd yn addas i'r diben – datblygu rhaglen o arolygon etholiadol yn unol ag amcanion polisi Llywodraeth Cymru.
 - Datblygwyd a chyhoeddwyd rhaglen o arolygon etholiadol yn 2016.
 - Dechreuwyd y rhaglen o arolygon etholiadol yn hwyr yn 2016-17.
 - Roedd y rhaglen o arolygon etholiadol yn cydymffurfio â Pholisi ac Ymarfer Arolygon Etholiadol.
 - Yn ystod 2018-19, cynhyrchodd y Comisiwn ddadansoddiad o effeithiau ymestyn yr etholfraint i bobl ifanc 16/17 oed a phob gwladolyn tramor, ac mae wedi parhau i gynnal arolygon a darparu adroddiadau cynnydd ym mhob cyfarfod.
 - Cyflawnwyd y rhaglen o arolygon etholiadol erbyn dyddiad targed 2021.
2. Sicrhau bod ffiniau cymunedol a threfniadau etholiadol yn addas i'r diben – Gweithio gyda phrif gynghorau i sicrhau bod ffiniau cymunedol a threfniadau etholiadol yn cael eu harolygu'n rheolaidd a'u cydlynu â'r rhaglen o arolygon etholiadol.
 - Ymgynghorwyd ar yr Arweiniad ar Arolygon Cymunedol, ac fe'i cyhoeddwyd.
 - Cyfrannwyd at waith Panel Arolygu Annibynnol Llywodraeth Cymru ar rôl cynghorau cymuned a thref yn y dyfodol.
 - Mae'r Comisiwn wedi rhoi cyngor i brif gynghorau ynglŷn â chynnal arolygon cymunedol fel y bo'r angen.
 - Cytunodd y Comisiwn i ymgymryd ag arolygon cymunedol ar gyfer pum prif gyngor yn 2022 ac mae wedi gwneud cynnydd sylweddol tuag at gwblhau'r rhain yn ystod 2023-24.
3. Sicrhau bod ffiniau ardaloedd prif gyngor yn addas i'r diben – Arolygu ffiniau prif ardaloedd fel y bo'n briodol.
 - Mae'r Comisiwn wedi arolygu ffiniau ardaloedd prif gyngor yn barhaus.
4. Datblygu effeithiolrwydd ac effeithlonrwydd ein busnes – Cynnal lefel uchel o Lywodraethu Corfforaethol, ymgysylltu â rhanddeiliaid yn gyson i greu enw da am

ragoriaeth ym mhopeth a wnawn a sicrhau bod sgiliau'r staff yn cael eu datblygu a'u cynnal.

- Adolygwyd y Gofrestr Risg a threfniadau monitro'r gyllideb ym mhob cyfarfod.
 - Adroddiadau Archwilio Mewnol â sgorau sicrwydd da.
 - Barn Archwilio flynyddol dda gan Archwilwyr Mewnol.
 - Ymgysylltwyd â phob prif gyngor, cyngor tref a chyngor cymuned ar ddechrau pob arolwg etholiadol.
 - Cyfarfuwyd â'r Gweinidog Tai a Llywodraeth Leol a'r is-adran noddi yn Llywodraeth Cymru, Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, Cymdeithas y Gweinyddwyr Etholiadol ac Un Llais Cymru.
 - Mae porth arolygon etholiadol y Comisiwn yn dangos effeithlonrwydd, rhagoriaeth ac ymgysylltiad â rhanddeiliaid.
 - Hyfforddiant staff drwy gydol y flwyddyn gan gynnwys Diploma Cyswllt mewn Rheoli Pobl, cyrsiau Cymraeg i ddechreuwr a chysiau hyfforddi meddalwedd fapio ar gyfer aelodau staff newydd.
 - Cynhaliwyd system switsfwrdd awtomataidd i ateb siaradwyr Cymraeg. Fodd bynnag, roedd y Comisiwn o'r farn hefyd nad oedd nifer y staff sy'n siarad Cymraeg mor uchel ac nad yw'r arbenigedd Cymraeg mewnol mor gryf ag y byddai'r Comisiwn yn dymuno iddo fod.
5. Sicrhau bod egwyddorion Llywodraeth Cymru o ran datblygu cynaliadwy, cydraddoldeb ac amrywiaeth a'r iaith Gymraeg wedi'u hymsefydlu yn ein gwaith.
- Mae'r Gymraeg wedi'i hymgorffori ym mhob dogfen a gynhyrchir gan y Comisiwn.
 - Mae'r Comisiwn yn cydymffurfio'n llawn â Safonau'r Gymraeg.
 - Monitro effaith amgylcheddol i'w chynnwys yn adroddiadau Carbon y Sector Cyhoeddus Llywodraeth Cymru.
 - Mae staff y Comisiwn wedi dechrau cael Hyfforddiant Asesu'r Effaith ar Gydraddoldeb ac Amrywiaeth.
 - Er nad yw'n ddarostyngedig i'r Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, mae'r Comisiwn yn derbyn ysbryd y Ddeddf.
 - Mae arolygon etholiadol y Comisiwn yn ceisio sicrhau pleidleisiau cyfartal sy'n arwain at gydraddoldeb yn y gymuned.
 - Mae'r Comisiwn yn cynnal Asesiad o'r Effaith ar y Gymraeg a Chydraddoldeb ar bob adroddiad arolwg terfynol.

Adolygiad o Weithgareddau yn ystod 2023-24

Yn ystod 2023-24, parhaodd y Comisiwn i gynnal arolygon cymunedol ar gyfer sawl Prif Awdurdod yng Nghymru, gan gyhoeddi adroddiadau cynigion drafft ar gyfer Bro Morgannwg ym mis Medi 2023, Caerffili ym mis Hydref 2023 a Cheredigion ym mis Mawrth 2024.

Parhaodd y Comisiwn i ddarparu gwasanaeth Ysgrifenyddiaeth i'r Comisiwn Ffiniau i Gymru yn ystod 2023-24, a chafodd y Comisiwn gyllid ar gyfer y gwariant hwn yn uniongyrchol gan yr Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau. Cwblhaodd y Comisiwn Arolwg 2023 o Etholaethau Seneddol, gan lunio a chyhoeddi ei adroddiad Argymhellion Terfynol ym mis Mehefin 2023. Cafwyd £245,143 (2022-23; £508,369) o gyllid yn 2023-24 yn ymwneud â'r Comisiwn Ffiniau i Gymru, fel y datgelir yn Nodyn 4 i'r cyfrifon ar dudalen 44.

Cynhaliodd y Comisiwn y gwaith angenrheidiol i fodloni gofynion yr Hysbysiad Cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg gan Gomisiynydd y Gymraeg yn ystod y flwyddyn, a chyhoeddodd ei Adroddiad Blynyddol ar yr Iaith Gymraeg ar gyfer 2022-23 ym mis Tachwedd 2023.

Cyflawnodd y Comisiwn ei rwymedigaethau rheoli corfforaethol yn unol â'i Ddogfen Fframwaith, Cod Arfer Gorau'r Comisiynwyr, ei Weithdrefn Gwyno, ei God Ymarfer ar Ganiatáu i'r Cyhoedd Weld Gwybodaeth a'i Bolisi Safonau'r Gymraeg.

Datblygiadau yn y Dyfodol

Yn ystod 2024-25, bydd y Comisiwn yn parhau i ddatblygu ei Bolisi ac Ymarfer ar gyfer y rhaglen nesaf o arolygon etholiadol, y disgwylir iddi ddechrau ym mis Ionawr 2025.

Bydd y Comisiwn yn parhau â'i arolygon cymunedol a gynhelir ar gyfer prif awdurdodau Bro Morgannwg, Ceredigion, Caerffili, Sir Benfro ac Abertawe, a disgwylir iddo gwblhau'r rhain erbyn diwedd 2024-25.

Bydd cryn bwyslais hefyd ar baratoi ar gyfer gweithredu cynigion Llywodraeth Cymru i ehangu swyddogaethau'r Comisiwn i gynnwys cynnal yr Arolwg o Ffiniau'r Senedd, yn ogystal â throsglwyddo swyddogaethau Panel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol a sefydlu Bwrdd Rheoli Etholiadol.

Hefyd, mae gan y Comisiwn rwymedigaeth barhaus i gadw ardaloedd prif gynghorau dan arolwg ac ystyried unrhyw argymhellion a wneir gan brif gynghorau mewn perthynas ag arolygon o ardaloedd cymunedol a gyflawnir ganddynt, a bydd yn parhau i roi unrhyw gyngor ac arweiniad iddynt y gallai fod arnynt eu hangen.

Bydd y Prif Weithredwr yn parhau i asesu prosesau'r Comisiwn ar gyfer llunio'r Datganiad Llywodraethu drwy gydol y flwyddyn. Fel rhan o lunio'r Adroddiad Blynyddol a Chyfrifon, caiff Datganiad Llywodraethu ei gynhyrchu, a ategir gan Adroddiad Blynyddol y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg. Caiff risgiau corfforaethol eu hystyried ym mhob un o gyfarfodydd y Comisiwn.

Mae Ysgrifenyddiaeth y Comisiwn yn parhau i ddarparu gwasanaeth Ysgrifenyddiaeth i'r Comisiwn Ffiniau i Gymru hefyd yn ystod blynyddoedd pan na chynhelir gwaith arolygu.

Canlyniadau Ariannol

Cyfanswm y gwariant net ar gyfer y flwyddyn oedd £758,044 (2022-23; £609,465) ac fe'i trosglwyddwyd i'r gronfa wrth gefn gyffredinol. Cyfanswm y Cymorth Grant a gafwyd gan Lywodraeth Cymru oedd £750,000 (2022-23; £597,933) ac fe'i credydwyd yn uniongyrchol i'r gronfa wrth gefn gyffredinol.

Talu Credydwyr

Polisi talu'r Comisiwn yw talu pob anfoneb cyn pen 30 niwrnod o'i derbyn. Mae'r polisi hwn yn unol â'r gofynion a bennir yn Neddf Talu Dyledion Masnachol yn Hwyr (Llog) 1998, ac mae'n dilyn y Cod Ymarfer Talu Gwell a gyhoeddwyd gan yr Adran Masnach a Diwydiant. Yn 2023-24, derbyniodd y Comisiwn 251 o anfonebau a thalodd 99% o'r rhain cyn pen 30 niwrnod a 93% o fewn 10 niwrnod. Talwyd un anfoneb ar ôl mwy na 30 niwrnod o ganlyniad i wall prosesu (2022-23, derbyniwyd 286 o anfonebau a thalwyd 100% o'r rhain o fewn 30 niwrnod a 93% o fewn 10 niwrnod).

Materion Amgylcheddol, Cymdeithasol a Chymunedol

Mae'r Comisiwn yn mynd ar drywydd polisiâu a fydd yn ceisio lleihau effaith gweithrediadau'r Comisiwn ar yr amgylchedd yn weithredol. Er y bydd y Comisiwn yn ymgymryd â nifer o fentrau i leihau ei effaith amgylcheddol, fel sicrhau bod pob aelod o staff yn cael hyfforddiant datblygu cynaliadwy, caiff ei gyflawni'n bennaf trwy bolisiau caffael cynaliadwy'r Comisiwn. Mae'r Comisiwn wedi datblygu Polisi a Strategaeth Caffael Cynaliadwy ac wedi cyflawni lefel tri y Fframwaith Asesu Caffael Cynaliadwy yn y meysydd allweddol.

Amlinellir agenda strategol Llywodraeth Cymru yn y Rhaglen Lywodraethu. Mae'n pwysleisio'r deilliannau y mae Llywodraeth Cymru yn gweithio tuag atynt: pobl iach sy'n byw bywydau cynhyrchiol mewn economi fwy llewyrchus a blaengar; cymunedau mwy diogel a chydlynol, gyda llai o dlodi a mwy o gydraddoldeb; amgylchedd gwydn gyda defnydd mwy cynaliadwy o'n hadnoddau naturiol a chymdeithas â gwir ymdeimlad o'i diwylliant a'i threftadaeth ei hun. Mae'r Comisiwn yn cydnabod ac yn cefnogi ymrwymiad Llywodraeth Cymru i ddatblygu cymunedau mwy cynhwysol a chydlynol ledled Cymru, a bydd yn ymdrechu i ystyried yr ymrwymiad hwnnw wrth wneud unrhyw argymhellion.

Tueddiadau Gwariant Tymor Hir

Mae cyllid a gwariant y Comisiwn yn gysylltiedig â rhaglenni gwaith arolygon etholiadol yr ymgymerir â nhw ar gyfer prif gynghorau yng Nghymru. Disgwylir y bydd lefel gwariant y Comisiwn yn ystod 2024-25 yn fwy na'r flwyddyn flaenorol o ganlyniad i weithredu cynigion Llywodraeth Cymru i ehangu swyddogaethau'r Comisiwn i gynnwys cynnal yr Arolwg o Ffiniau'r Senedd, yn ogystal â throsglwyddo swyddogaethau Panel Annibynnol Cymru ar Gynabyddiaeth Ariannol a sefydlu Bwrdd Rheoli Etholiadol.

SHEREEN WILLIAMS
Swyddog Cyfrifyddu
23 Medi 2024

ADRODDIAD ATEBOLRWYDD

ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2024

ADRODDIAD LLYWODRAETHU CORFFORAETHOL

Aelodau'r Comisiwn, y Prif Weithredwr ac Uwch Aelodau Staff

Aelodau'r Comisiwn yn ystod 2023-24 oedd:

Beverley Smith	(Cadeirydd)
Michael Imperato	(Dirprwy Gadeirydd)
Frank Cuthbert	(Aelod)
Dianne Bevan	(Aelod)
Ginger Wiegand	(Aelod – 1 Mehefin 2023 hyd at 31 Mawrth 2024)

Aelod Annibynnol y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg:

Julie James (1 Ebrill 2023 hyd at 31 Awst 2023)
Andrew Blackmore (1 Ionawr 2024 hyd at 31 Mawrth 2024)
Kalwant Grewal (1 Ionawr 2024 hyd at 31 Mawrth 2024)

Yr uwch reolwyr yn ystod 2023-24 pedd:

Shereen Williams (Prif Weithredwr a Swyddog Cyfrifyddu)
Tom Jenkins (Pennaeth Polisi a Rhaglenni)
David Burley (Pennaeth Busnes)

Mae penodiad Beverley Smith fel Cadeirydd am gyfnod o 4 blynedd o 1 Chwefror 2022 hyd at 31 Ionawr 2026.

Mae penodiad yr Aelod Michael Imperato am gyfnod o 3 blynedd o 1 Mawrth 2022 hyd at 28 Chwefror 2025.

Mae penodiad Frank Cuthbert am gyfnod o 3 blynedd o 1 Ebrill 2022 hyd at 31 Mawrth 2025.

Mae penodiad yr Aelod Dianne Bevan am gyfnod o 4 blynedd o 1 Mehefin 2022 hyd at 30 Mai 2026.

Mae penodiad yr Aelod Ginger Wiegand am gyfnod o 1 flynedd a 10 mis o 1 Mehefin 2023 hyd at 31 Mawrth 2025.

Estynnwyd penodiad yr Aelod Annibynnol o'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg, sef Julie James, am flwyddyn arall hyd at 31 Awst 2023.

Mae penodiad yr Aelod Annibynnol o'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg, sef Andrew Blackmore, am gyfnod o 3 blynedd o 1 Ionawr 2024 hyd at 31 Rhagfyr 2026.

Mae penodiad yr Aelod Annibynnol o'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg, sef Kalwant Grewal, am gyfnod o 3 blynedd o 1 Ionawr 2024 hyd at 31 Rhagfyr 2026.

Cofrestr Buddiannau

Caiff cofrestr o unrhyw swyddi cyfarwyddwr a buddiannau arwyddocaol eraill ei chynnal a'i chadw yn swyddfeydd y Comisiwn yn Nhŷ Hastings, Caerdydd, ac mae ar gael i'r cyhoedd

ei harchwilio ar gais. Fel arall, mae'r gofrestr i'w gweld ar wefan y Comisiwn yn: <http://www.dbcc.gov.wales//publications/05-24/register-of-commissioners-interests-2024-25>. Anfonir nodyn bob blwyddyn i atgoffa o'r angen i ddiweddarau'r wybodaeth hon. Mae trefniadau ar waith hefyd i aelodau a swyddogion ddatgan buddiannau mewn perthynas â gwneud penderfyniadau ar ddechrau pob cyfarfod o'r Comisiwn a'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg.

Rheoli Data Personol

Mae Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru yn cymryd pob cam rhesymol i warchod y data personol a geir gan ei randdeiliaid a'i gyflogeion wrth iddo gyflawni ei weithgareddau busnes. Mae rheolaethau rheoli data yn cynnwys diogelwch cyfrineiriau ar bob cronfa ddata sy'n cynnwys data personol a sensitif, cyfyngu ar bwy sy'n gallu gweld data, cadw data ar ffurf copïau papur dan glo mewn cypyrddau a sicrhau bod protocolau trin data ar waith.

Er bod y data personol sy'n cael ei drin gan y Comisiwn wedi'i gyfyngu'n bennaf i hwnnw sy'n ymwneud â chyflogeion y Comisiwn, mae rhwymedigaethau diogelwch gwybodaeth yn cael eu trin o ddifrif. Mae pob aelod o staff wedi dilyn hyfforddiant 'Diogelu Gwybodaeth' ac mae'r holl ffeiliau data personol yn cael eu cadw dan glo mewn cypyrddau. Mae'r Comisiwn yn gweithredu ei system TGCh ei hun ac mae'n ofynnol i aelodau staff y Comisiwn gydymffurfio'n llawn â rheolau a gweithdrefnau diogelwch data TG y Comisiwn.

Nid oedd unrhyw ddigwyddiadau diogelwch data yn ystod 2023-24 (2022-23: dim digwyddiadau diogelwch data).

Penodi Archwilyr

Caiff cyfrifon y Comisiwn eu harchwilio gan Archwilydd Cyffredinol Cymru o dan Adran 19 Deddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013. Caiff ffioedd archwilio eu datgelu yn Nodyn 3 i'r cyfrifon hyn.

Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg

Cyfarfu'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg ar bedwar achlysur yn ystod 2023-24. Cadeiriwyd y Pwyllgor gan Michael Imperato. Gwasanaethodd Frank Cuthbert a Dianne Bevan fel aelodau o'r Pwyllgor a gwasanaethodd Julie James, Andrew Blackmore a Kalwant Grewal fel aelodau annibynnol y Pwyllgor. Prif ddyletswyddau'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg yw ystyried effeithiolrwydd rheolaeth fewnol gyffredinol a systemau rheoli risg y Comisiwn a sicrhau bod prosesau a dulliau digonol ar waith i asesu a rheoli risg. Mae'n ystyried cwmpas archwilio a digonolrwydd ymatebion rheolwyr i'r argymhellion archwilio, ac yn cynghori'r Prif Weithredwr ar faterion archwilio a chydymffurfio.

Offerynnau Ariannol

Rhoddir manylion Offerynnau Ariannol yn Nodyn 7 i'r cyfrifon ar dudalen 44.

Gwybodaeth

Mae Cod Ymarfer y Comisiwn ar Ganiatáu i'r Cyhoedd Weld Gwybodaeth yn mynnu bod yr holl geisiadau am wybodaeth a gwmpesir gan y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth yn cael eu bodloni cyn pen 15 niwrnod gwaith. Yn 2023-24, cafwyd 14 cais am wybodaeth o dan y Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth, a darparwyd 100% ohonynt cyn pen 20 niwrnod gwaith o

dderbyn y cais. Mae hyn o gymharu â 2022-23, pan gafwyd 15 pan gafwyd 19 cais am wybodaeth, y darparwyd 100% ohonynt cyn pen 20 niwrnod gwaith o dderbyn y cais.

Mae Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru wedi cydymffurfio â'r gofynion dyrannu costau a thaliadau a amlinellir yng nghyfarwyddyd Trysorlys EF a Swyddfa Gwybodaeth y Sector Cyhoeddus.

Cyfarwyddiadau gan Weinidogion

Fel Corff a Noddir gan Lywodraeth Cymru, rydym yn ddarostyngedig i offerynnau anstatudol, sy'n cynnwys cyfarwyddiadau priodol. Ni roddwyd unrhyw Gyfarwyddiadau Gweinidogol i'r Comisiwn yn ystod 2023-24.

Rhoddion a Lletygarwch

Cedwir cofrestr Rhoddion a Lletygarwch ar gyfer aelodau a staff. Mae Polisi Rhoddion a Lletygarwch y Comisiwn yn mynnu bod aelodau a staff yn datgan cynigion o roddion sy'n werth £5 neu fwy, a lletygarwch o werth £20 neu fwy, p'un ai y cawsant eu derbyn neu eu gwrthod a ph'un a ydynt yn ymwneud yn uniongyrchol â busnes y Comisiwn ai peidio. Ystyrir y Gofrestr Rhoddion a Lletygarwch a datganiadau ym mhob cyfarfod o'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg. Yn ystod 2023-24, cafodd y Prif Weithredwr un cynnig o rodd, ac fe'i derbyniodd, sef dau docyn i gêm bêl-droed Cynghrair Genedlaethol UEFA gwerth £20 (2022-23: ni dderbyniwyd unrhyw gynigion o roddion na lletygarwch).

Gweithdrefn Gwyno

Mae gan y Comisiwn Weithdrefn Gwyno a gellir gwneud cwynion (trwy lythyr, e-bost neu dros y ffôn) trwy gysylltu â'r Comisiwn. Mae Polisi Cwyno'r Comisiwn yn cael ei adolygu bob 3 blynedd, ac fe'i hadolygwyd ddiwethaf ym mis Mehefin 2021. Gellir cael gwybodaeth am y modd yr ymdrinnir â chwynion yn nogfen Gweithdrefn Gwyno'r Comisiwn sydd i'w gweld ar wefan y Comisiwn (www.cdffc.llyw.cymru) neu sydd ar gael o swyddfeydd y Comisiwn yn y cyfeiriad canlynol:

Y Prif Weithredwr
CDFfC
Llawr Gwaelod
Tŷ Hastings
Llys Fitzalan
Caerdydd CF24 0BL

Daw gwaith y Comisiwn o fewn cylch gwaith Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru. Mae'n ofynnol i'r holl aelodau staff ddilyn hyfforddiant ar ymdrin â chwynion. Ni dderbyniodd y Comisiwn unrhyw gwynion yn ystod 2023-24 (2022-23: ni dderbyniwyd unrhyw gwynion).

Safonau'r Gymraeg

Mae'r Comisiwn wedi penodi aelod staff parhaol sy'n siarad Cymraeg yn Hyrwyddwr yr Iaith Gymraeg. Mae ganddo gylch gwaith agored i weithio gyda staff y Comisiwn i gynyddu a gwella ein defnydd o'r Gymraeg. Mae'r Comisiwn yn cyhoeddi adroddiadau blynyddol sy'n manylu ar sut mae wedi cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg fel y'u gosodwyd yn Hysbysiad

o Gydymffurfio Terfynol 2016 Comisiynydd y Gymraeg i'r Comisiwn. Bydd copi o adroddiad 2023-24 yn cael ei gyflenwi ar gais neu gellir ei weld ar wefan y Comisiwn.

Datganiad o Gyfrifoldebau'r Comisiwn a'r Swyddog Cyfrifyddu

O dan Ddeddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013, mae Gweinidogion Cymru wedi cyfarwyddo'r Comisiwn i baratoi datganiad o gyfrifon ar gyfer pob blwyddyn ariannol, ar y ffurf a'r sail a bennir gan Weinidogion Cymru. Paratoir y cyfrifon ar sail cronadau a rhaid iddynt roi darlun cywir a theg o sefyllfa'r Comisiwn a'i incwm a gwariant, Datganiad o'r Sefyllfa Ariannol a llifoedd arian ar gyfer y flwyddyn ariannol.

Wrth baratoi'r cyfrifon, mae'n ofynnol i'r Swyddog Cyfrifyddu gydymffurfio â gofynion Llawlyfr Adroddiadau Ariannol y Llywodraeth ac, yn benodol, i:

- i) gadw at y cyfarwyddyd cyfrifon a gyhoeddwyd gan Weinidogion Cymru, gan gynnwys y gofynion cyfrifyddu a datgelu perthnasol, a chymhwyso polisiau cyfrifyddu addas ar sail gyson;
- ii) llunio barnau ac amcangyfrifon ar sail resymol;
- iii) datgan p'un a ddilynwyd safonau cyfrifyddu perthnasol, fel yr amlinellir yn Llawlyfr Adroddiadau Ariannol y Llywodraeth, a datgelu ac esbonio unrhyw wriadau perthnasol yn y datganiadau ariannol;
- iv) paratoi'r datganiadau ariannol ar sail busnes gweithredol; a
- v) chadarnhau bod yr Adroddiad Blynnyddol a'r Cyfrifon yn eu cyfanrwydd yn deg, yn gytbwys ac yn ddealladwy, a chymryd cyfrifoldeb personol am yr Adroddiad Blynnyddol a'r Cyfrifon a'r barnau sy'n ofynnol i benderfynu eu bod yn deg, yn gytbwys ac yn ddealladwy.

Mae Llywodraeth Cymru wedi penodi'r Prif Weithredwr yn Swyddog Cyfrifyddu'r Comisiwn. Mae cyfrifoldebau Swyddog Cyfrifyddu, gan gynnwys cyfrifoldeb dros briodoldeb a rheoleidd-dra cyllid cyhoeddus y mae'r Swyddog Cyfrifyddu yn atebol amdano, dros gadw cofnodion priodol a diogelu asedau'r Comisiwn, fel y'u hamlinellir ym Memorandwm y Swyddogion Cyfrifyddu a Rheoli Arian Cyhoeddus Cymru, a gyhoeddwyd gan Lywodraeth Cymru.

Fel Swyddog Cyfrifyddu'r Comisiwn, rwyf wedi cymryd yr holl gamau y dylaswn fod wedi'u cymryd i fod yn ymwybodol o unrhyw wybodaeth archwilio berthnasol ac i gadarnhau bod archwilwyr y Comisiwn yn ymwybodol o'r wybodaeth honno. Hyd eithaf fy ngwybodaeth, nid oes unrhyw wybodaeth archwilio berthnasol nad yw'r archwilwyr yn ymwybodol ohoni.

SHEREEN WILLIAMS

Swyddog Cyfrifyddu

23 Medi 2024

DATGANIAD LLYWODRAETHU BLYNYDDOL

2023/24

1. CYFLWYNIAD

Corff statudol a noddir gan Lywodraeth Cymru yw Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru (“y Comisiwn”) ac, fel y cyfryw, mae’n ofynnol i’r Comisiwn weithredu system gadarn o lywodraethu corfforaethol. Mae’r Comisiwn yn gyfrifol am sicrhau y caiff ei fusnes ei gynnal yn unol â’r gyfraith a safonau priodol, y caiff arian cyhoeddus ei ddiogelu ac y rhoddir cyfrif priodol ohono, ac y caiff ei ddefnyddio’n ddarbodus, yn effeithlon ac yn effeithiol. Caiff y berthynas rhwng y Comisiwn a Llywodraeth Cymru ei diffinio mewn Dogfen Fframwaith.

Nod y Datganiad Llywodraethu hwn yw darparu tystiolaeth o sut mae’r Swyddog Cyfrifyddu wedi rheoli’r adnoddau a ddefnyddiwyd yn ei sefydliad yn ystod y flwyddyn, yn unol â’r egwyddorion a bennir yng Nghod Llywodraethu Corfforaethol Trysorlys EF¹.

2. DIBEN Y FFRAMWAITH LLYWODRAETHU

Mae’r fframwaith llywodraethu yn cynnwys y pwyllgorau, y systemau a’r prosesau, y diwyllianau a’r gwerthoedd y mae’r Comisiwn yn gweithredu yn unol â nhw, a’r gweithgareddau y mae’n ymgymryd â nhw i roi cyfrif i’r gymuned, yn ymgysylltu â hi ac yn adrodd iddi. Mae’n galluogi’r Comisiwn i fonitro cyflawniad ei amcanion strategol ac ystyried p’un a yw’r amcanion hynny wedi arwain at gyflwyno gwasanaethau priodol, cost effeithiol.

Mae’r system rheolaeth fewnol yn rhan arwyddocaol o’r fframwaith hwnnw ac mae wedi ei llunio i reoli risg i lefel resymol. Ni all ddileu pob risg o fethu â chyflawni polisiau, nodau ac amcanion, ac felly gall ddarparu sicrwydd rhesymol o effeithiolrwydd yn unig, yn hytrach na sicrwydd llwyr. Mae’r system rheolaeth fewnol wedi’i seilio ar broses barhaus sydd wedi’i llunio i amlygu a blaenoriaethu’r risgiau rhag chyflawni polisiau, nodau ac amcanion y Comisiwn, gwerthuso’r tebygolrwydd o wireddu’r risgiau hynny a’u heffaith os cânt eu gwireddu, a’u rheoli’n effeithlon, yn effeithiol ac yn ddarbodus.

Casgliad cyffredinol y Comisiwn ar gyfer 2023-24 yw y bu’r lefel llywodraethu drwy gydol y flwyddyn yn gadarn. Dangosodd ymarfer hunanasesu blynyddol y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg ar gyfer 2023-24 y cydymffurfiwyd yn gyffredinol ag arfer da.

3. FFRAMWAITH LLYWODRAETHU

3.1 Dogfen Fframwaith Llywodraeth Cymru, y Cynllun Gweithredol a’r Llythyr Cylch Gwaith

Caiff rolau unigol Llywodraeth Cymru, fel yr Adran Noddi, a’r Comisiwn eu hamlinellu mewn Dogfen Fframwaith. Mae’r Ddogfen Fframwaith yn amlinellu’r fframwaith eang y mae’r Comisiwn yn gweithredu oddi mewn iddo ac yn manylu ar y telerau ac

¹ http://www.hm-treasury.gov.uk/psr_governance_corporate.htm

amodau y mae Gweinidogion Cymru yn darparu Cymorth Grant i'r Comisiwn oddi tanynt. Mae hyn yn cynnwys y gofyniad i'r Comisiwn lunio Cynllun Gweithredol blynyddol. Ar hyn o bryd, mae'r Comisiwn yn ymgynghori â Llywodraeth Cymru ynglŷn â fersiwn ddiwygiedig o'i Dogfen Fframwaith.

Caiff Cynllun Gweithredol blynyddol y Comisiwn ei gytuno rhwng y Comisiwn a Llywodraeth Cymru, ac mae'n amlinellu prif waith y Comisiwn ar gyfer y flwyddyn ariannol sydd i ddod a sut caiff y gwaith hwn ei ariannu. Caiff y Cynllun Gweithredol ei lunio ar ôl derbyn Llythyr Cylch Gwaith gan Weinidog Llywodraeth Cymru, sy'n amlinellu ei nodau polisi, hysbysiad o'r cymorth grant a ddyrannwyd i'r Comisiwn â rheolaeth gyllidebol gysylltiedig, ac arweiniad ar ofynion penodol sy'n ymwneud â chynllunio busnes ar gyfer y flwyddyn sydd i ddod.

3.2 Swyddog Cyfrifyddu

Llywodraeth Cymru sy'n enwi Swyddog Cyfrifyddu'r Comisiwn (y Prif Weithredwr, fel arfer). Caiff cyfrifoldebau'r Swyddog Cyfrifyddu eu hamlinellu yng nghyhoeddiad Rheoli Arian Cyhoeddus Cymru Llywodraeth Cymru.

Enwyd Prif Weithredwr y Comisiwn, sef Shereen Williams, yn Swyddog Cyfrifyddu gan Lywodraeth Cymru ar 7 Ionawr 2019.

3.3 Y Tîm Rheoli Corfforaethol

Mae'r Tîm Rheoli Corfforaethol yn cyfarfod yn fisol ac mae fel arfer yn cynnwys y Prif Weithredwr, y Pennaeth Polisi a Rhaglenni, y Pennaeth Busnes a'r Rheolwr Cyllid. Gelwir ar swyddogion eraill i gyfrannu eu harbenigedd proffesiynol yn ôl y gofyn.

3.4 Strwythur Pwyllgorau

Mae'r ddeddfwriaeth yn mynnu bod bwrdd y Comisiwn yn cynnwys 'aelod cadeirio' (Cadeirydd), 'dirprwy i'r aelod cadeirio' (Dirprwy Gadeirydd) a heb fod yn fwy na thri aelod arall. Yn ystod 2023-24, cynhaliodd y Comisiwn gworwm o 3 aelod yn bresennol ym mhob cyfarfod, fel y pennir yng Nghylch Gwaith y Comisiwn, gan felly fodloni gofynion y ddeddfwriaeth. Yn gyffredinol, mae'r Comisiwn yn cyfarfod unwaith y mis, ond gall gyfarfod yn fwy neu'n llai aml, yn dibynnu ar y llif gwaith.

Er mwyn cynorthwyo'r Comisiwn mewn perthynas â materion yn ymwneud â risg, priodoldeb ariannol, rheolaeth a llywodraethu mewnol, a sicrwydd cysylltiedig, penodwyd Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg. Mae'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg yn cynnwys tri aelod o'r Comisiwn (nid y Cadeirydd) ac aelod annibynnol penodedig. Trefnir i'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg gyfarfod o leiaf deirgwaith y flwyddyn. Caiff Cadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg gynnull cyfarfodydd ychwanegol fel yr ystyria'n briodol. Gall cynrychiolydd o is-adran noddi'r Comisiwn yn Llywodraeth Cymru fynychu cyfarfodydd y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg pe bai'n ystyried bod hynny'n angenrheidiol.

Mae'r Tîm Rheoli Corfforaethol yn mynychu cyfarfodydd y Comisiwn a'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg. Gelwir ar swyddogion eraill am eu harbenigedd proffesiynol yn ôl y gofyn. Mae cynrychiolwyr yr Archwilwyr Mewnol a'r Archwilwyr Allanol yn mynychu'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg.

3.5 Y Comisiwn

Mae'r Comisiwn yn gyfrifol am gyfeiriad strategol a rheolaeth y sefydliad. Rôl y Comisiwnwyr yw gwneud penderfyniadau allweddol am bolisi corfforaethol a ffurfio'r Cynlluniau Corfforaethol a Gweithredol. Maen nhw hefyd yn hyrwyddo safonau uchel o gyllid cyhoeddus, gan gynnal egwyddorion rheoleidd-dra, priodoldeb a gwerth am arian, ac yn sicrhau bod gweithgareddau'r Comisiwn yn cael eu cynnal yn effeithlon ac yn effeithiol.

Yn ystod 2023-24, roedd y Comisiwn wedi paratoi a monitro'r Cynlluniau Gweithredol a Chorfforaethol, adolygu'r Gofrestr Risg a derbyn diweddariadau ar Safonau'r Gymraeg. Roedd y polisi'n canolbwyntio yn ystod y flwyddyn ar gynnal arolygon cymunedol ar gyfer prif awdurdodau Bro Morgannwg, Ceredigion, Caerffili, Abertawe a Sir Benfro. Cwblhaodd y Comisiwn Arolwg 2023 o Etholaethau Seneddol yng Nghymru hefyd, gan gyhoeddi Argymhellion Terfynol ar 27 Mehefin 2023. Parhaodd y Comisiwn i gynllunio ar gyfer blaenraglen waith estynedig, gan ymateb i ymgynghoriad Llywodraeth Cymru ar ei Bil Etholiadau a Chyrff Etholedig (Cymru) a Bil Senedd Cymru (Aelodau ac Etholiadau).

Cyfarfu'r Comisiwn 8 gwaith yn ystod 2023-24 i gyflawni ei gyfrifoldebau. Amlinellir presenoldeb Aelodau'r Comisiwn yn y cyfarfodydd hyn isod:

Cyfarfodydd y Comisiwn 2023 – 24		
	Cyfarfodydd a gynhaliwyd yn ystod cyfnod y penodiad	Cyfarfodydd a fynychwyd
B Smith (Cadeirydd) ¹	8	7
M Imperato (Dirprwy Gadeirydd) ²	8	7
F Cuthbert (Aelod)	8	8
D Bevan (Aelod)	8	8
G Wiegand (Aelod) ³	7	7

¹. Nid oedd B Smith wedi mynychu cyfarfod mis Ionawr 2024 oherwydd ymrwymiad blaenorol.

². Nid oedd M Imperato wedi mynychu cyfarfod mis Mai 2023 oherwydd ymrwymiad blaenorol.

³. Penodwyd G Wiegand ar 1 Mehefin 2023, ac felly ni fynychodd gyfarfod mis Mai 2023.

3.6 Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg

Yn ystod 2023-24, craffodd y Pwyllgor ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol a'r trefniadau rheoli risg ynghyd â'r Fframwaith Sicrwydd, rheolaethau mewnol a threfniadau llywodraethu, a rhoddodd sicrwydd i'r Comisiwn fod y systemau, y prosesau a'r ymddygiadau sy'n dangos llywodraethu da a gweithredu effeithiol ar waith. Roedd y Pwyllgor wedi derbyn yr holl adroddiadau archwilio ac wedi monitro cynnydd argymhellion archwilio a godwyd. Yn ogystal, adolygodd ei broses ar gyfer asesu effeithiolrwydd archwilio mewnol a gwnaeth sawl newid i'r holiadur effeithiolrwydd.

Mae Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg y Comisiwn yn llunio Adroddiad Blynyddol, a roddodd adborth cadarnhaol i'r Swyddog Cyfrifyddu ar gyflawnrwydd a dibynadwyedd y sicrwydd a gafwyd gan y Comisiwn ar reoli risg a'i reolaethau mewnol.

Cyhoeddir cofnodion Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg y Comisiwn ar wefan y Comisiwn.

Cyfarfu'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg 4 gwaith yn ystod 2023-24 i gyflawni ei gyfrifoldebau. Amlinellir presenoldeb Aelodau'r Comisiwn yn y cyfarfodydd hyn isod:

Cyfarfodydd y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg 2023 – 24		
	Cyfarfodydd a gynhaliwyd yn ystod cyfnod y penodiad	Cyfarfodydd a fynychwyd
M Imperato (Cadeirydd)	4	4
F Cuthbert (Aelod)	4	4
D Bevan (Aelod)	4	4
J James (Aelod Annibynnol) ¹	1	1
K Grewal (Aelod Annibynnol) ²	1	1
A Blackmore (Aelod Annibynnol) ³	1	1

¹. Daeth penodiad J James i ben ar 31 Awst 2023, ac felly ni fynychodd gyfarfodydd mis Hydref a mis Tachwedd 2023 a mis Chwefror 2024.

². Penodwyd K Grewal ar 1 Ionawr 2024, ac felly ni fynychodd gyfarfodydd mis Gorffennaf, mis Hydref a mis Tachwedd 2023

³. Penodwyd A Blackmore ar 1 Ionawr 2024, ac felly ni fynychodd gyfarfodydd mis Gorffennaf, mis Hydref a mis Tachwedd 2023

3.7 Heriau yn Ystod y Flwyddyn

Yn ystod 2023-24, dechreuodd y Comisiwn arolygon cymunedol ar gyfer prif awdurdodau Bro Morgannwg, Ceredigion, Caerffili, Abertawe a Sir Benfro, a chwblhaodd arolwg y Comisiwn Ffiniau i Gymru o Etholaethau Seneddol.

Fel y datganwyd yn yr Adroddiad Blynyddol o dan Ddatblygiadau yn y Dyfodol ar dudalen 7, y brif her a wynebodd y Comisiwn yn ystod y flwyddyn oedd cynllunio a pharatoi ar gyfer y rhaglen ddeddfwriaethol gyfredol a fydd yn newid y Comisiwn i Gomisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru ac yn rhoi swyddogaethau Panel Annibynnol Cymru ar Gydnabyddiaeth Ariannol, sefydlu Bwrdd Rheoli Etholiadol ar gyfer Cymru a'r ddyletswydd i arolygu etholaethau'r Senedd yn 2024-25. Er mwyn ateb yr her hon, mae CFFDLC, gyda chymorth y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg, wedi asesu'r risgiau sy'n gysylltiedig a'u hadolygu'n rheolaidd, penodi dau aelod annibynnol ychwanegol o'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg a bydd yn gweithio gydag Uned Cyrrff Cyhoeddus Llywodraeth Cymru i benodi hyd at bedwar aelod ychwanegol o'r bwrdd.

4. RHEOLI RISG

Mae'r Comisiwn wedi ymrwymo i amlygu ac asesu risg yn rheolaidd ac mae ganddo raglen Rheoli Risg sydd â'r nod o amlygu, rheoli a monitro pob risg, boed yn Gorfforaethol, yn Weithredol a'r risgiau hynny sy'n benodol i gynnal gwaith arolygu, gweinyddu'r cynllun pensiwn a'r system TGCh. Nod y Comisiwn yw sicrhau, wrth gyflawni ei gyfrifoldebau i Lywodraeth Cymru, y caiff y tebygolrwydd o fethu â chyflawni ei Gynllun Gweithredol a'i Amcanion Strategol ei leihau drwy ragfynegi a rheoli risgiau hysbys. Bydd y Prif Weithredwr ac uwch reolwyr yn sefydlu ac yn cyflwyno'r Rhaglen Rheoli Risg gan sicrhau y caiff yr holl risgiau eu cydnabod, eu hasesu, eu hadolygu a'u gwella'n rheolaidd. Caiff y Risgiau Corfforaethol eu cyflwyno i aelodau ar ffurf Cofrestr Risgiau Corfforaethol, a ategir gan Radar Risgiau.

Mae'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg yn ystyried y Cofrestrau Risg ynghyd â'r polisi Rheoli Risg ym mhob cyfarfod i roi sicrwydd i broses Rheoli Risg y Comisiwn.

Mae trefniadau rheoli risg y Comisiwn yn cyd-fynd â'r egwyddorion yn Llyfr Oren Trysorlys EF (Rheoli Risg – Egwyddorion a Chysyniadau), sef:

- Bydd rheoli risg yn rhan hanfodol o lywodraethu ac arwain, ac yn allweddol i'r ffordd y mae'r sefydliad yn cael ei gyfarwyddo a'i reoli ar bob lefel.
- Bydd rheoli risg yn rhan annatod o'r holl weithgareddau sefydliadol i gefnogi gwneud penderfyniadau wrth gyflawni amcanion.
- Bydd rheoli risg yn gydweithredol ac yn cael ei lywio gan y wybodaeth orau sydd ar gael.
- Bydd prosesau rheoli risg yn cael eu strwythuro i gynnwys:
 - a. amlygu ac asesu risgiau i bennu a blaenoriaethu sut y dylai'r risgiau gael eu rheoli;
 - b. dethol, dylunio a gweithredu opsiynau trin risgiau sy'n helpu i gyflawni'r canlyniadau a fwriedir a rheoli risgiau i lefel dderbyniol;
 - c. dylunio a gweithredu proses integredig, graff a gwybodys i fonitro risgiau; ac
 - ch. adrodd am risgiau'n amserol, yn gywir ac yn ddefnyddiol i wella ansawdd y penderfyniadau a wneir a chynorthwyo rheolwyr a chyrrff goruchwyllo i gyflawni eu cyfrifoldebau.
- Bydd rheoli risg yn cael ei wella'n barhaus trwy ddysgu a phrofiad.

Mae'r Comisiwn yn cydymffurfio â'r egwyddorion hyn trwy ystyried ei barodrwydd i dderbyn risg a monitro risgiau presennol a amlygwyd, ynghyd ag ystyried ei amcanion corfforaethol a'i gynllun gweithredol ac amserlenni a therfynau amser ei raglen waith er mwyn amlygu risgiau ychwanegol sy'n dod i'r amlwg. Yn ystod y cyfnod adrodd, adolygodd y Comisiwn ei broses ar gyfer asesu parodrwydd i dderbyn risg a mabwysiadodd system sy'n cyd-fynd yn agosach â chanllawiau presennol y llywodraeth.

Mae'r Comisiwn yn adolygu ei gofrestrau risg Corfforaethol a Rhaglen Waith Arolygon ym mhob cyfarfod ac yn diweddarar'r risgiau a'r camau lliniarol fel y bo'r angen. Mae Tîm Rheoli'r Comisiwn yn adolygu cofrestrau risg Gweithredol, TGCh a Phensiynau'r Comisiwn. Mae'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg yn derbyn adroddiadau ar weithgarwch rheoli risg a pholisi rheoli risg y Comisiwn ym mhob cyfarfod.

Yn ystod 2023-24, roedd y prif risgiau a amlygwyd ac a reolwyd gan y Comisiwn fel a ganlyn:

Risg a Amlygwyd
Nid yw'r Comisiwn yn cynnal enw da a pherthynas waith a chyfathrebu da â phrif gynghorau ac uwch randdeiliaid.
Diffyg adnoddau i ymgymryd â gwaith rheoli prosiect a gweithredu'r swyddogaethau newydd y disgwylir iddynt gael eu trosglwyddo i'r Comisiwn, h.y. Panel Annibynnol Cymru ar Gydabyddiaeth Ariannol, y Bwrdd Rheoli Etholiadol ac Arolygon Ffiniau Seneddol.

Lliniarwyd risg methu â chynnal enw da a pherthynas waith a chyfathrebu da â phrif gynghorau ac uwch randdeiliaid trwy gyfarfodydd misol rhwng y Cadeirydd a Llywodraeth Cymru, cyfarfodydd cyswllt chwarterol rhwng yr Ysgrifenyddiaeth a Llywodraeth Cymru, cyfarfodydd â phrif gynghorau i drafod arolygon cyn ac yn ystod arolwg, ymgynghoriadau â rhanddeiliaid ynglŷn ag unrhyw bolisiâu newydd neu newidiadau mawr i bolisiâu, holiaduron ôl-arolwg sy'n rhoi cyfle gwell i randdeiliaid fynegi eu safbwyntiau ynglŷn â ph'un a oedd y Comisiwn wedi cyflawni ei swyddogaethau'n briodol ac yn deg, gohirio terfynau amser ar gyfer ymgynghoriadau arolygon i ganiatáu mwy o amser i brif awdurdodau yn sgil y pandemig, delio â'r holl ohebiaeth gan brif awdurdodau a rhanddeiliaid yn effeithlon gan gysylltu â Llywodraeth Cymru a chael cyngor cyfreithiol pan oedd angen ac ymrwymiad i ymgynghori ar Bolisi ac Ymarfer ar gyfer y Rhaglen Arolygon newydd wedi'i gynnwys mewn llythyr at Brif Swyddogion Gweithredol prif awdurdodau.

Lliniarwyd risg diffyg adnoddau i ymgymryd â gwaith rheoli prosiect a gweithredu'r swyddogaethau newydd y disgwylir iddynt gael eu trosglwyddo i'r Comisiwn, h.y. Panel Annibynnol Cymru ar Gydabyddiaeth Ariannol, y Bwrdd Rheoli Etholiadol ac Arolygon Ffiniau Seneddol, trwy gyswllt a chyfarfodydd ag Adran Noddi Llywodraeth Cymru, yr Uned Cyrff Cyhoeddus a rhanddeiliaid allweddol, sicrhau bod risgiau a phryderon yn cael eu hamlygu yn y grŵp cynllunio (Panel Annibynnol Cymru ar Gydabyddiaeth Ariannol/Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru), sefydlu cofrestr risg Blaenraglen Waith Bosibl a'i hadolygu'n rheolaidd, ymgynghoriaeth a chyngor Adnoddau Dynol i gefnogi datblygiad strwythur staff newydd ac amlygu anghenion recriwtio staff a Chomisiynwyr.

5. ARCHWILIO MEWNOL

Caiff yr adolygiad o effeithiolrwydd y system rheolaeth fewnol a'r trefniadau llywodraethu ei lywio gan waith yr Archwilwyr Mewnol a'u hadroddiad i'r Comisiwn. Gwneir y gwaith hwn gan archwilwyr penodedig sy'n strwythuro eu gwaith ar sail rhaglen archwilio flynyddol. Mae cylch gorchwyl yr archwilwyr mewnol yn mynnu y caiff gwaith ei gyflawni'n unol â Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus.

Fel rhan o gylch busnes corfforaethol y Comisiwn, mae Archwilwyr Mewnol y Comisiwn, sef TIAA Ltd., yn llunio rhaglen archwilio mewnol a gymeradwyir gan y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg. Mae'r broses archwilio yn defnyddio canllawiau archwilio safonol Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus (PSIAS) ac arfer gorau arall, gyda'r nod o amlygu gwendidau posibl mewn rheolaethau. Yna, caiff pob un o'r gwendidau posibl hyn eu hasesu ar y cyd â'r archwilwyr i ystyried y risg debygol a maint yr effaith, a'r rheolaethau amgen a'r gwelliannau posibl o fewn adnoddau'r Comisiwn.

Lluniwyd y Farn Archwilio Mewnol ar Reolaeth Fewnol 2023-24 gan TIAA Ltd. gyda'r nod o ategu'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol drwy roi barn am lefel y rheolaeth fewnol ar sail y gwaith mewnol a amlinellir isod. Mae Barn Flynyddol y Pennaeth Archwilio Mewnol ar gyfer 2023-24 yn datgan:

'Mae TIAA yn fodlon, o ran y meysydd a adolygwyd yn ystod y flwyddyn, bod gan Gomisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru brosesau rheoli risg, rheolaeth a llywodraethu rhesymol ac effeithiol ar waith'.

Adroddiad Archwilio Canol Blwyddyn 2023-24

Maes Archwilio	Dyddiad Cyhoeddi	Gwendid a Amlygwyd			Lefel Sicrwydd
		Blaenoriaeth frys	Blaenoriaeth bwysig	Blaenoriaeth arferol	
Y Gyflogres	Tachwedd 23	-	-	1	Sylweddol
Llywodraethu – Rheolaeth Strategol	Tachwedd 23	-	-	-	Sylweddol
Safonau'r Gymraeg	Tachwedd 23		1	2	Rhesymol

Adroddiad Archwilio Diwedd Blwyddyn 2023-24

Maes Archwilio	Dyddiad Cyhoeddi	Gwendid a Amlygwyd			Lefel Sicrwydd
		Blaenoriaeth frys	Blaenoriaeth bwysig	Blaenoriaeth arferol	
Rheoli Risg	Ionawr 24	-	-	-	Sylweddol
Rheoli Adnoddau Dynol	Ionawr 24	-	-	2	Sylweddol

Rhoddodd yr archwiliad canol blwyddyn sgôr sicrwydd Sylweddol i'r Gyflogres a Llywodraethu, a gwnaed un argymhelliad archwilio. Rhoddodd yr archwiliad canol blwyddyn sgôr sicrwydd Rhesymol i Safonau'r Gymraeg, a gwnaed tri argymhelliad archwilio.

Rhoddodd yr archwiliad diwedd blwyddyn sgôr sicrwydd Sylweddol i Reoli Risg a Rheoli Adnoddau Dynol, a gwnaed dau argymhelliad archwilio.

Mae'r canfyddiadau hyn yn rhoi sicrwydd bod trefniadau CFfDLC yn lleihau ei amlygiad i risg. Nododd y Pwyllgor drylwyredd y gwaith archwilio, ymarferoldeb yr argymhellion ac ymateb agored a chadarnhaol rheolwyr CFfDLC.

Rhoddodd yr adroddiad archwilio Dilynol ar gyfer 2023-24 ymateb cadarnhaol i weithredu argymhellion y flwyddyn flaenorol, gyda 3 o'r 5 argymhelliad a oedd yn weddill wedi cael eu gweithredu a'r 2 argymhelliad sydd ar ôl yn symud ymlaen tuag at gael eu gweithredu.

6. ARCHWILIO ALLANOL

Archwilydd Cyffredinol Cymru yw archwilydd statudol y Comisiwn sy'n archwilio cyfrifon ariannol blyneddol y Comisiwn yn unol ag arfer sefydledig.

Adolygwyd y casgliadau Archwilio ar gyfer blwyddyn ariannol 2022-23 yng nghyfarfod y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg ym mis Hydref 2023. Rhoddwyd barn ddiamod ar Gyfrifon 2022-23 a gwnaed 1 argymhelliad archwilio a dderbyniwyd gan y Comisiwn, sef:

- Dylai rheolwyr ofyn am Gyfarwyddyd Cyfrifon gan yr Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau i egluro'r driniaeth gyfrifyddu sy'n ofynnol ar gyfer arian a dducpwyd ymlaen gan y Comisiwn Ffiniau Seneddol i Gymru ar ddiwedd y flwyddyn.

7. EFFEITHIOLRWYDD Y BWRDD

7.1 Ymsefydlu, Datblygu, Hyfforddi ac Arfarnu Perfformiad

Mae Comisiynwyr newydd ac aelodau newydd y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg yn cael sesiwn ymsefydlu sy'n ymdrin â sut mae gwaith arolygu'r Comisiwn yn cael ei wneud, y berthynas rhwng CFfDLC a'r Comisiwn Ffiniau Seneddol i Gymru a sut mae'r ysgrifenyddiaeth ar y cyd ar gyfer y ddau gorff yn gweithredu a threfniadau ariannol y Comisiwn. Fel rhan o raglen ymsefydlu Comisiynwyr ac aelodau'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg, darperir hyfforddiant mewn perthynas â'r broses o gynnal arolwg etholiadol. Hefyd, darperir pecyn ymsefydlu ar gyfer aelodau annibynnol y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg nad ydynt yn aelodau'r Comisiwn.

Anogir Comisiynwyr i feithrin cysylltiadau ag aelodau cyrff eraill sydd â buddiannau sy'n gyffredin â rhai'r Comisiwn. Mae trefniant sefydledig o gyfarfodydd blynyddol rhwng Comisiynau Ffiniau amrywiol y Deyrnas Unedig, a cheir cyfarfodydd cyfnodol rhwng Aelodau'r Comisiwn a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, Un Llais Cymru a chyrff rhanddeiliaid eraill hefyd. Bydd y Comisiwn hefyd yn ystyried darparu cyfleoedd hyfforddiant ar gyfer meysydd arbenigedd penodol y nodwyd y byddant o fudd i'r Comisiwn.

Caiff perfformiad Cadeirydd y Comisiwn ei arfarnu'n flynyddol gan Ddirprwy Gyfarwyddwr Adran Noddi'r Comisiwn yn Llywodraeth Cymru. Caiff perfformiad Aelodau'r Comisiwn ei arfarnu'n flynyddol gan Gadeirydd y Comisiwn. Caiff perfformiad Aelod Annibynnol y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg ei arfarnu'n flynyddol gan Gadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg. Ar gyfer 2023-24, daeth y Cadeirydd i'r casgliad fod perfformiad holl Aelodau'r Comisiwn yn gwbl foddhaol.

7.2 Gwybodaeth am y Bwrdd

- Mabwysiadwyd Cylch Gorchwyl ar gyfer cyfarfodydd y Comisiwn;
- Mabwysiadwyd Cynllun Gwaith ar gyfer cyfarfodydd y Comisiwn;
- Mabwysiadwyd fformat safonol ar gyfer adroddiadau. Mae hyn yn sicrhau cysondeb ac yn mynnu bod materion fel risgiau a goblygiadau cyfreithiol yn cael eu hystyried;
- Anogir awduron adroddiadau i ddefnyddio ffynonellau gwybodaeth hygrych a dibynadwy, fel Llywodraeth Cymru, prif gynghorau, Comisiynau Ffiniau eraill, adrannau'r Llywodraeth ac ati;
- Mabwysiadwyd fformat safonol ar gyfer agendâu a chofnodion cyfarfodydd. Mae eitemau sefydlog ar agendâu yn cynnwys datganiadau buddiannau, materion sy'n codi, rheoli risg, adroddiad ar y gyllideb a chalendr digwyddiadau. Caiff cofnodion cyfarfodydd y Comisiwn eu cyhoeddi ac maent ar gael ar wefan y Comisiwn;
- Mae aelodau'r Comisiwn wedi parhau i ddefnyddio gliniaduron ar gyfer storio a gweld papurau cyfarfodydd a dogfennau eraill sy'n berthnasol i'w dyletswyddau, ac mae hyn wedi parhau i leihau costau deunydd ysgrifennu sy'n gysylltiedig ag argraffu a chopio papurau cyfarfodydd.

7.3 Gwerthuso Perfformiad y Bwrdd

Cynhaliwyd y gwerthusiad o Fwrdd y Comisiwn ar gyfer 2022-23 ym mis Mehefin 2023 ac ystyriwyd y canlyniad mewn gweithdy a drefnwyd gan y Cadeirydd. At ei gilydd, roedd canfyddiadau'r gwerthusiad yn gadarnhaol yn ystod 2022-23, gan ddod i'r casgliad y bodlonwyd mwyafrif helaeth y dangosyddion effeithiolrwydd a chydymffurfio ag arfer da.

Cynhaliodd y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg ei adolygiad hunanasesu blynyddol o'i effeithiolrwydd trwy holiadur diwygiedig a lenwyd gan yr aelodau yn ystod mis Ionawr 2024. At ei gilydd, roedd canfyddiadau'r gwerthusiadau hyn yn gadarnhaol yn ystod 2022-23, gan ddod i'r casgliad y bodlonwyd mwyafrif helaeth y dangosyddion effeithiolrwydd a chydymffurfio ag arfer da. Mae meysydd a amlygwyd i'w gwella yn cael eu nodi mewn cynlluniau gweithredu ac yn derbyn sylw yn ystod y flwyddyn ganlynol. O ran y gwerthusiad o'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg, nid oedd unrhyw bwyntiau gweithredu o'r flwyddyn flaenorol i fynd i'r afael â nhw. Ni chododd y gwerthusiad o'r Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg unrhyw bwyntiau gweithredu.

8. COD LLYWODRAETHU CORFFORAETHOL

Mae trefniadau'r Comisiwn yn cydymffurfio ag egwyddorion y Cod Llywodraethu Corfforaethol ym mhob ffordd berthnasol.

9. ANSAWDD ADRODDIADAU I'R BWRDD

Ar ôl safoni fformat adroddiadau a system o wirio'r wybodaeth a gynhwysir yn yr adroddiadau, erbyn hyn mae'r Comisiwn o'r farn bod ansawdd y data yn dderbyniol a bydd yn ymdrechu i wneud gwelliannau pellach i adroddiadau safonedig ar arolygon i'r Bwrdd.

10. CYFARFODYDD Â'R ADRAN NODDI

Mae Cadeirydd a Phrif Weithredwr y Comisiwn yn cynnal cyfarfodydd rheolaidd ag Is-adran Noddi'r Comisiwn yn Llywodraeth Cymru, a cheir cysylltiad cyson rhwng aelodau'r Ysgrifenyddiaeth ac aelodau'r Is-adran Noddi ar faterion gweithredol. Yn ogystal, mae Ysgrifenyddiaeth y Comisiwn yn cynnal cyfarfodydd cyswllt â chynrychiolwyr Is-adran Noddi'r Comisiwn yn Llywodraeth Cymru i drafod cynnydd ar waith arolygu, materion llywodraethu corfforaethol ac unrhyw faterion eraill sy'n codi yn ymwneud â gweithrediad y Comisiwn.

11. RHEOLI PERFFORMIAD

Mae system rheoli perfformiad ar waith i sicrhau bod aelodau staff yn deall beth maent yn ei wneud a pham, a sut mae eu gwaith yn cysylltu â'r hyn y mae'r Comisiwn yn ceisio ei gyflawni. Gan ddefnyddio'r feddalwedd Clear Review, mae gofyn i bob rheolwr osod amcanion i'w staff sy'n cael eu hadolygu drwy gydol y flwyddyn a'u diweddarau fel y bo'r angen. Mae hyn yn cynnwys cynllun datblygu a hyfforddi llawn sy'n gysylltiedig â gyrfa a swydd i gynorthwyo datblygiad staff.

Caiff perfformiad aelodau'r Comisiwn ei asesu gan Gadeirydd y Comisiwn yn flynyddol, a chaiff perfformiad y Comisiwn o ran cyflawni ei ddyletswyddau ei fonitro yng nghyfarfodydd y Comisiwn.

12. DIOGELWCH DATA TGCH

Mae'r Comisiwn yn cael adroddiadau Diogelwch TGCh gan ei swyddogion cymorth TGCh a ddarperir gan Gymwysterau Cymru. Ystyrir yr adroddiadau hyn ym mhob un o gyfarfodydd y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg. Yn ystod y cyfnod adrodd, cynhaliodd y Comisiwn ei Archwiliad Seiberddiogelwch blynyddol. Yn ogystal, cwblhaodd y Comisiwn Lefel 1 IASME a llwyddodd i'w chyflawni.

13. CHWYTHU'R CHWIBAN A THWYLL

Mae'r Comisiwn yn gweithredu Polisiâu Chwythu'r Chwiban a Thwyll sydd ar gael i staff drwy fewnwyd y Comisiwn ac i Aelodau'r Comisiwn drwy'r pecynnau ymsefydlu sy'n cael eu dosbarthu iddynt ar ôl iddynt gael eu penodi. Caiff trefniadau Chwythu'r Chwiban y Comisiwn, ynghyd ag adroddiad ar unrhyw achosion o chwythu'r chwiban a thwyll, eu hystyried ym mhob un o gyfarfodydd y Pwyllgor Archwilio a Sicrhau Risg. Nid oedd unrhyw achosion o chwythu'r chwiban neu dwyll drwgdybiedig yn ystod 2023-24 (2022-23 – dim digwyddiadau chwythu'r chwiban).

LLOFNOD _____ DYDDIAD 23 Medi 2024
Beverley Smith
Cadeirydd

LLOFNOD _____ DYDDIAD 23 Medi 2024
Shereen Williams
Prif Weithredwr a Swyddog Cyfrifyddu

Adroddiad Tâl a Staff

Contractau Gwasanaeth

Mae Deddf Diwygio a Llywodraethu Cyfansoddiadol 2010 yn ei gwneud yn ofynnol i benodiadau'r Gwasanaeth Sifil gael eu gwneud yn ôl teilyngdod ar sail cystadleuaeth deg ac agored. Mae'r Egwyddorion Recriwtio a gyhoeddwyd gan Gomisiwn y Gwasanaeth Sifil yn manylu ar yr amgylchiadau pan ellir gwneud penodiadau fel arall.

Oni nodir fel arall isod, mae gan y swyddogion a gynhwysir yn yr adroddiad hwn swyddi penagored. Byddai terfynu'n gynnar, heblaw ar gyfer camymddwyn, yn arwain at yr unigolyn yn cael iawndal, fel y pennir yng Nghynllun Iawndal y Gwasanaeth Sifil.

Mae rhagor o wybodaeth am waith Comisiwn y Gwasanaeth Sifil i'w gweld yn www.civilservicecommission.org.uk

Polisi Tâl

Caiff y pwerau i wneud taliadau i Aelodau'r Comisiwn eu hamlinellu yn Atodlen 8 paragraff 2 Deddf Llywodraeth Leol 1972. Trosglwyddwyd y swyddogaeth hon i Gynulliad Cenedlaethol Cymru o dan OS 1999 Gorchymyn Trosglwyddo Swyddogaethau Rhif 672. Caiff cynnydd i dâl Cadeiryddion ac Aelodau Cyrff a Noddir gan Lywodraeth Cymru ei awdurdodi gan Brif Weinidog Cymru.

Mae'r Comisiwn hefyd yn gyfrifol am dalu tâl aelodau'r Comisiwn Ffiniau i Gymru ar gyfraddau dyddiol a bennir gan yr Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau ac a gymeradwyir gan Drysorlys EF. Telir am y taliadau hyn drwy'r cyllid a ddarperir gan yr Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau a ddisgrifir ar dudalen 5 ac a ddatgelir yn y tabl costau staff ar dudalen 29.

Caiff codiadau cyflog blynyddol eu cymhwyso yn unol â'r rhai a gytunir ar gyfer staff Llywodraeth Cymru, ac nid oes unrhyw daliadau bonws perfformiad yn berthnasol.

Mae'r wybodaeth a gynhwysir yn yr adroddiad hwn yn destun archwiliad ac eithrio'r ffigurau yn ymwneud â chyfansoddiad staff ac absenoldeb oherwydd salwch.

Tâl (gan gynnwys cyflog) a hawliau pensiwn

Mae'r adrannau canlynol yn darparu manylion am gyflog a buddion pensiwn rheolwyr uchaf ac aelodau bwrdd y Comisiwn.

Tâl Aelodau'r Comisiwn (yn destun archwiliad)

	2023-24	2022-23
Enw	Ffioedd £'000	Ffioedd £'000
Beverley Smith (Cadeirydd CFfDLC)	8	8
Michael Imperato (Dirprwy Gadeirydd CFfDLC)	4	3
Frank Cuthbert (Aelod CFfDLC)	5	3
Dianne Bevan (Aelod CFfDLC)	5	3
Ginger Weigand (Aelod CFfDLC)	2	-
Julie James (Aelod Annibynnol o'r Pwyllgor Archwilio – CFfDLC)	1	1
Andrew Blackmore (Aelod Annibynnol o'r Pwyllgor Archwilio – CFfDLC)	1	-
Kalwant Grewal (Aelod Annibynnol o'r Pwyllgor Archwilio – CFfDLC)	1	-
Huw V Thomas (Aelod – Comisiwn Ffiniau i Gymru)	1	4
Sam Hartley (Aelod – Comisiwn Ffiniau i Gymru)	2	5

Roedd tâl aelodau'r Comisiwn yn ymwneud yn gyfan gwbl â ffioedd ar gyfer gwasanaethau a ddarparwyd yn ystod y flwyddyn. Nid yw cyfraniadau pensiwn yn daladwy.

Llefarydd Tŷ'r Cyffredin yw Cadeirydd ex-officio y Comisiwn Ffiniau i Gymru. Mae Dirprwy Gadeirydd y Comisiwn Ffiniau i Gymru, sy'n llywyddu'r cyfarfodydd, yn Farnwr yr Uchel Lys: Meistres Ustus Jefford DBE. Mae swydd Dirprwy Gadeirydd y Comisiwn Ffiniau i Gymru yn swydd ddi-dâl, a thelir treuliau yn unig.

Cyflog a Hawliau Pensiwn Uwch Reolwyr (yn destun archwiliad)

Cyfanswm tâl unigol						
Swyddog	Cyflog (£'000) ¹		Buddion Pensiwn (i'r £1,000 agosaf) ²		Cyfanswm (£'000)	
	2023-24	2022-23	2023-24	2022-23 ³	2023-24	2022-23
Mrs S Williams (Prif Weithredwr)	80-85	70-75	32,000	27,000	110-115	100-105
Mr D T Jenkins (Pennaeth Polisi a Rhaglenni)	65-70	60-65	26,000	24,000	90-95	85-90
Mr D Burley (Pennaeth Busnes)	60-65	50-55	43,000	75,000	105-110	125-130

¹ Ni wnaed unrhyw daliadau bonws na Buddion mewn Nwyddau.

² Caiff gwerth y buddion pensiwn a gronwyd yn ystod y flwyddyn ei gyfrifo fel (y cynnydd gwirioneddol i'r pensiwn wedi'i luosi ag 20) plws (y cynnydd gwirioneddol i unrhyw gyfandaliad) llai (y cyfraniadau a wnaed gan yr unigolyn). Nid yw'r cynnydd gwirioneddol yn cynnwys cynnydd o ganlyniad i chwyddiant nac unrhyw gynnydd neu ostyngiad o ganlyniad i drosglwyddo hawliau pensiwn.

³ Mae buddion pensiwn unrhyw aelodau yr effeithiwyd arnynt gan y rhwymedi pensiynau gwasanaeth cyhoeddus a adroddwyd yn 2022-23 ar sail aelodaeth **alpha** ar gyfer y cyfnod rhwng 1 Ebrill 2015 a 31 Mawrth 2022 yn cael eu hadrodd yn 2023-24 ar sail aelodaeth PCSPS ar gyfer yr un cyfnod.

Caiff gwerth buddion pensiwn ei gyfrifo gan MyCSP, sefydliad sydd yn gyfrifol am weinyddu Prif Gynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil ar ran y Gwasanaeth Sifil. Nid oes gan y Comisiwn unrhyw ddylanwad dros y cyfrifo na'r symiau a adroddwyd.. Nid yw hwn yn swm y mae'r sefydliad wedi ei dalu i swyddog yn ystod y flwyddyn; mae'n gyfrifiad sy'n defnyddio gwybodaeth o'r tabl buddion pensiwn. Gall nifer o ffactorau ddylanwadu ar y ffigurau hyn e.e. newidiadau mewn cyflog swyddog, p'un a ydyw'n dewis gwneud cyfraniadau ychwanegol i'r cynllun pensiwn o'i gyflog yn ogystal â ffactorau prisio eraill sy'n effeithio ar y cynllun pensiwn yn ei gyfanrwydd.

Nifer yr Uwch Reolwyr

Cyflogodd y Comisiwn 3 uwch reolwr yn ystod 2023-24 (2022-23: 3 uwch reolwr), sef Prif Weithredwr, Pennaeth Polisi a Rhaglenni a Phennaeth Busnes. Ystyrir bod Prif Weithredwr y Comisiwn yn gyfwerth â Gradd 6 Llywodraeth Cymru, ac ystyrir bod Pennaeth Polisi a Rhaglenni a Phennaeth Busnes y Comisiwn yn gyfwerth â Gradd 7 Llywodraeth Cymru.

Cyflog

Mae 'cyflog' yn cynnwys cyflog crynswth a goramser. Derbyniodd un aelod o staff lwfans Recriwtio a Chadw 5% a derbyniodd un aelod o staff lwfans Cyfrifoldeb Ychwanegol 7.5% yn ystod 2023-24. Yn ystod 2023-24, cafodd pob aelod o staff daliad Costau Byw anghyfunol untro o £1,500 a roddwyd i holl gyflogeion y Gwasanaeth Sifil yn y Deyrnas Unedig, fel y cytunwyd gan Lywodraeth Cymru a Llywodraeth y Deyrnas Unedig. Ni wnaed unrhyw daliadau eraill mewn perthynas â thâl perfformiad neu daliadau bonws. Mae'r adroddiad hwn wedi'i seilio ar daliadau cronedig a wnaed gan y Comisiwn, ac fe'u cofnodwyd felly yn y cyfrifon hyn.

Datgeliad Cyflog Teg (yn destun archwiliad)

Mae'n ofynnol i gyrrff adrodd ddatgelu'r berthynas rhwng tâl y cyfarwyddwr sydd ar y cyflog uchaf yn eu sefydliad a thâl canolrifol gweithlu'r sefydliad.

Tâl wedi'i fandio y cyfarwyddwr sy'n derbyn y cyflog uchaf yn y flwyddyn ariannol 2023/24 oedd £80-£85,000 (2022/23 = £70-£75,000). Roedd hyn 1.98 gwaith (2022-23: 1.83 gwaith) yn fwy na thâl canolrifol gweithlu'r Comisiwn, sef 41,675 (2022-23: £39,690).

Cyfanswm Tâl a Buddion		
	2023/24	2022/23
Tâl y 25ain canradd	£29,285	£26,900
Cymhareb cyflog y 25ain canradd	2.82	2.70
Tâl y 50fed canradd	£41,675	£39,690
Cymhareb cyflog y 50fed canradd	1.98	1.83
Tâl y 75ain canradd	£44,020	£41,427
Cymhareb cyflog y 75ain canradd	1.87	1.75

Elfen Gyflog Cyfanswm Tâl a Buddion		
	2023/24	2022/23
Tâl y 25ain canradd	£29,285	£26,900
Cymhareb cyflog y 25ain canradd	2.82	2.70
Tâl y 50fed canradd	£41,675	£39,690
Cymhareb cyflog y 50fed canradd	1.98	1.83
Tâl y 75ain canradd	£41,675	£39,690
Cymhareb cyflog y 75ain canradd	1.98	1.83

Yn 2023/24, ni chafodd unrhyw gyflogai dâl uwch na'r cyfarwyddwr â'r cyflog uchaf (2022/23 = dim cyflogai).

Roedd tâl yn amrywio o £26,901 i £82,500 (2022/23: £25,620 i £72,500). Mae'r cyfanswm tâl yn cynnwys cyflog, tâl anghyfunol yn gysylltiedig â pherfformiad a buddion mewn nwyddau. Nid yw'n cynnwys taliadau diswyddo, taliadau dros dro, cyfraniadau pensiwn y cyflogwr a gwerth trosglwyddo cyfwerth ag arian parod pensiynau.

Y newid canrannol o'r flwyddyn ariannol flaenorol o ran y cyfarwyddwr â'r cyflog uchaf oedd 13.8% (2022/23: 7.4%). Y newid canrannol cyfartalog o'r flwyddyn ariannol flaenorol o ran cyflogeion yn gyffredinol oedd 6.9% (2022/23: 7.9%).

Sicrwydd Treth ar gyfer Cyflogeion nad ydynt ar y Gyflogres

Caiff yr holl staff a gyflogir yn uniongyrchol gan y Comisiwn ac aelodau'r bwrdd eu talu drwy system gyflogres y Comisiwn ac maent yn ddarostyngedig i'r cyfraniadau treth ac Yswiriant Gwladol priodol. Mae'r holl staff sydd ar secondiad i'r Comisiwn o adrannau eraill y llywodraeth yn aros ar system gyflogres eu rhiant-adrannau. Yn ystod 2023-24, ni wnaeth y Comisiwn unrhyw daliadau oddi ar y gyflogres.

Buddion Pensiwn (yn destun archwiliad)

Enw	Pensiwn cronodig wrth gyrraedd oed pensiwn ar 31/03/24 a'r cyfandaliad cysylltiedig	Cynnydd gwirioneddol mewn pensiwn a chyfandaliad cysylltiedig wrth gyrraedd oed pensiwn	CETV ar 31/3/24	CETV ar 31/3/23 ¹	Cynnydd gwirioneddol mewn CETV	Cyfraniadau'r cyflogwr at gyfrifon pensiwn partneriaeth
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	
Mrs S Williams Prif Weithredwr	10 - 15	0 - 2.5	162	125	16	-
Mr D T Jenkins Pennaeth Polisi a Rhaglenni	10 - 15	0 - 2.5	146	116	12	-
Mr D Burley ² Pennaeth Busnes	25 - 30 a chfyandaliad o 65 - 70	0 - 2.5 a chfyandaliad o 2.5 - 5	623	534	40	-

¹ . Mae buddion pensiwn unrhyw aelodau yr effeithiwyd arnynt gan y rhwymedi pensiynau gwasanaeth cyhoeddus a adroddwyd yn 2022-23 ar sail aelodaeth **alpha** ar gyfer y cyfnod rhwng 1 Ebrill 2015 a 31 Mawrth 2022 yn cael eu hadrodd yn 2023-24 ar sail aelodaeth PCSPS ar gyfer yr un cyfnod.

Pensiynau'r Gwasanaeth Sifil

Darperir buddion pensiwn drwy drefniadau pensiwn y Gwasanaeth Sifil. Ar 1 Ebrill 2015 cyflwynwyd cynllun pensiwn newydd ar gyfer gweision sifil - Cynllun Pensiwn Gweision Sifil ac Eraill neu **alpha**, sydd yn darparu buddiannau ar sail cyflog holl yrfa gydag oedran ymddeol arferol cydradd ag Oedran Pensiwn Statudol yr aelod (neu 65 os yn hŷn). O'r dyddiad hwnnw ymaelododd pob gwas sifil a benodwyd o'r newydd a'r rhan fwyaf o'r rhai a oedd eisoes mewn gwasanaeth ag **alpha**. Cyn y dyddiad hwnnw roedd gweision sifil yn aelodau o Brif Gynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil (PGPGS). Mae gan y PGPGS bedair adran: 3 yn darparu buddiannau ar sail cyflog terfynol (**classic**, **premium** neu **classic plus**) gydag oedran ymddeol arferol o 60; ac un sy'n darparu buddiannau ar sail cyflog holl yrfa (**nuvos**) gydag oedran ymddeol arferol o 65.

Nid yw'r trefniadau statudol hyn wedi eu hariannu, Senedd y Deyrnas Unedig sy'n diwallu costau'r buddion bob blwyddyn. Cynyddir pensiynau sy'n daladwy o dan **classic**, **premium**, **classic plus**, **nuvos** ac **alpha** yn flynyddol yn unol â deddfwriaeth Cynyddu Pensiynau. Parhaodd aelodau'r PGPGS a oedd o fewn 10 mlynedd o'u hoedran ymddeol arferol ar 1 Ebrill 2012 yn y PGPGS ar ôl 1 Ebrill 2015. Bydd y rhai a oedd rhwng 10 mlynedd a 13 mlynedd a 5 mis o'u hoedran ymddeol arferol ar 1 Ebrill 2012 yn ymuno ag **alpha** rhywbryd rhwng 1 Mehefin 2015 a 1 Chwefror 2022.

Oherwydd bod y Llywodraeth yn bwriadu cael gwared ar y gwahaniaethu a nodwyd gan y llysoedd yn y dull y cyflwynwyd diwygiadau pensiwn 2015 ar gyfer rhai aelodau, disgwylir, maes o law, y gallai aelodau cymwys sydd â gwasanaeth perthnasol rhwng 1 Ebrill 2015 a 31 Mawrth 2022 fod â hawl i fuddion pensiwn gwahanol mewn perthynas â'r cyfnod hwnnw (a gallai hyn effeithio ar y Gwerthoedd Trosglwyddo Cyfwerth ag Arian Parod a ddangosir yn yr adroddiad hwn - gweler uchod). Mae buddiannau PGPGS pob aelod sydd yn newid i **alpha** yn cael eu 'bancio', gyda buddiannau blaenorol y rhai yn un o'r adrannau cyflog terfynol y PGPGS yn seiliedig ar eu cyflog terfynol pan fyddant yn gadael **alpha**. (Mae'r

ffigurau pensiwn a ddyfynnir ar gyfer swyddogion yn dangos pensiwn adeiladwy yn PGPGS neu **alpha** - fel y bo'n briodol. Lle mae gan y swyddog fuddiannau yn y PGPGS ac **alpha** y swm a ddyfynnir yw gwerth cyfunol eu buddiannau yn y ddau gynllun.) Gall aelodau a ymaelododd â'r cynllun o fis Hydref 2002 ddewis rhwng ymaelodi â'r trefniant budd diffiniedig priodol neu ymaelodi â phensiwn rhanddeiliad (pwrcasu ariannol) gyda chyfraniad ystyrlon gan y cyflogwr (cyfrif pensiwn **partnership**).

Pennir cyfraniadau'r cyflogai yn ddibynol ar eu cyflog ac maent yn amrywio rhwng 4.60% ac 8.05% o'r enillion pensiynadwy ar gyfer **classic**, **premium**, **classic plus**, **nuvos** ac **alpha**. Bydd buddion y cynllun **classic** yn cronni ar raddfa 1 rhan mewn 80 o'r cyflog pensiynadwy terfynol am bob blwyddyn o wasanaeth. Yn ogystal, mae cyfandaliad sy'n gywerth â thair blynedd o bensiwn dechreuol yn daladwy adeg ymddeol. Ar gyfer **premium**, bydd buddion yn cronni ar raddfa 1 rhan mewn 60 o'r enillion pensiynadwy terfynol ar gyfer pob blwyddyn o wasanaeth. Yn wahanol i **classic**, ni cheir cyfandaliad awtomatig. Yn ei hanfod, mae **classic plus** yn gynllun cymysg, gyda buddion am wasanaeth cyn 1 Hydref 2002 wedi eu cyfrifo'n fras fel classic, a buddion am wasanaeth o Hydref 2002 wedi eu cyfrif fel **premium**. Yn **nuvos**, mae aelod yn adeiladu pensiwn sydd wedi ei seilio ar ei gyflog pensiynadwy yn ystod cyfnod ei aelodaeth o'r cynllun. Ar ddiwedd blwyddyn y cynllun (31 Mawrth), caiff cyfrif pensiwn cyflogadwy'r aelod ei gredydu â 2.3% o gyflog pensiynadwy'r flwyddyn gynllun honno a chaiff y pensiwn cronedig ei uwchraddio yn unol â deddfwriaeth Cynyddu Pensiynau. Mae buddiannau **alpha** yn cronni yn yr un modd â **nuvos** ac eithrio bod y gyfradd cronni yn 2.32%. Ym mhob achos, gall aelodau ddewis ildio (cyfnewid) pensiwn am gyfandaliad hyd at y terfynau a osodir gan Ddeddf Cyllid 2004. 92 sylfaenol rhwng 8% a 14.75% (gan ddibynnu ar oedran yr aelod). Nid oes rhaid i'r cyflogai gyfrannu, ond lle byddant yn cyfrannu, bydd y cyflogwr yn cyfrannu'n gyfatebol hyd at 3% o'r cyflog pensiynadwy (yn ogystal â chyfraniad sylfaenol y cyflogwr). Bydd cyflogwyr hefyd yn cyfrannu 0.5% pellach o gyflog pensiynadwy er mwyn talu am sicrwydd budd risg a ddarperir yn ganolog (marwolaeth mewn gwasanaeth ac ymddeoliad ar sail salwch). Y pensiwn cronedig a nodir yw'r pensiwn y mae hawl gan yr aelod i'w dderbyn pan fydd yn cyrraedd oedran ymddeol, neu'n syth wedi iddo beidio â bod yn aelod gweithredol o'r cynllun os bydd eisoes wedi cyrraedd yr oedran ymddeol. Yr oedran ymddeol yw 60 ar gyfer aelodau classic, premium a classic plus, a 65 ar gyfer aelodau **nuvos**, a'r uchaf o 65 neu'r Oedran Ymddeol Statudol ar gyfer aelodau **alpha**. (Mae'r symiau pensiwn a ddyfynnir ar gyfer swyddogion yn dangos pensiwn a enillwyd yn PGPGS neu **alpha** - fel y bo'n briodol. Lle bo gan y swyddog fuddiannau yn PGPGS ac **alpha** y swm a ddyfynnir yw gwerth cyfunol eu buddiannau yn y ddau gynllun, ond nodir gallai rhan o'r pensiwn hwnnw fod yn daladwy o wahanol oedrannau.) Mae'r cyfrif pensiwn **partnership** yn drefniant pensiwn cyfraniadau diffiniedig galwedigaethol sy'n rhan o'r Legal & General Mastertrust. Bydd y cyflogwr yn gwneud cyfraniad Ceir rhagor o wybodaeth am drefniadau pensiwn y Gwasanaeth Sifil ar y wefan <https://www.civilservicepensionscheme.org/>

Gwerthoedd Trosglwyddo sy'n Gyfwerth ag Arian Parod

Ystyr Gwerth Trosglwyddo sy'n Gyfwerth ag Arian Parod (GTGAP) yw'r gwerth cyfalaf wedi ei asesu gan actwari o fuddion cynllun pensiwn sydd wedi eu cronni gan aelod ar adeg benodol mewn amser. Y buddion y rhoddir gwerth arnynt yw buddion cronedig yr aelod a phensiwn cymar amodol sy'n daladwy o'r cynllun. Mae GTGAP yn daliad a wneir gan gynllun pensiwn neu drefniant er mwyn sicrhau buddion pensiwn mewn cynllun pensiwn neu drefniant arall lle bydd yr aelod yn gadael cynllun ac yn dewis trosglwyddo'r buddion a gronnwyd yn y cynllun blaenorol. Mae'r ffigurau pensiwn a ddangosir yn ymwneud â'r buddion y mae'r unigolyn wedi eu cronni o ganlyniad i gyfanswm eu haelodaeth o'r cynllun pensiwn, ac nid yn unig eu gwasanaeth mewn swyddogaeth uwch y mae'r datgeliad yn berthnasol iddi.

Mae'r ffigurau yn cynnwys gwerth unrhyw fudd pensiwn mewn cynllun arall neu drefniant y mae'r aelod wedi ei drosglwyddo i drefniadau pensiwn y Gwasanaeth Sifil. Maent hefyd yn cynnwys unrhyw fudd pensiwn arall a gronnir i'r aelod o ganlyniad i'r ffaith ei fod wedi pwrcau budd pensiwn ychwanegol ar ei gost ei hun. Cyfrifir GTGAPau yn unol â'r Rheoliadau Cynlluniau Pensiwn Galwedigaethol (Gwerthoedd Trosglwyddo) (fel y'u diwygiwyd) 2008, ond nid ydynt yn ystyried unrhyw wir ostyngiad neu ostyngiad potensial i fuddaliadau sy'n deillio o'r Dreth Lwfans dros oes a allai fod yn daladwy pan gymerir buddaliadau pensiwn.

Cynnydd gwirioneddol mewn GTGAP

Mae hyn yn adlewyrchu'r cynnydd mewn GTGAP sydd wedi ei ariannu gan y cyflogwr. Nid yw'n cynnwys y cynnydd yn y pensiwn cronodig oherwydd chwyddiant, cyfraniadau a dalwyd gan y cyflogai (gan gynnwys gwerth unrhyw fuddion a drosglwyddwyd o gynllun pensiwn neu drefniant arall) ac mae'n defnyddio ffactorau prisiau cyffredin y farchnad ar gyfer cychwyn a diwedd y cyfnod.

Rhwymedigaethau pensiwn

Mae Prif Gynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil (PGPGS) ac alpha yn gynlluniau buddiannau diffiniedig heb eu hariannu ar gyfer nifer o gyflogwyr ac o ganlyniad nid oes modd i'r Comisiwn adnabod ei chyfran o'r asedau a'r rhwymedigaethau sylfaenol. Pennodd actiwari'r cynllun werth y cynllun ar 31 Mawrth 2020. Mae gwybodaeth ar gael yng nghyfrifon adnoddau Swyddfa'r Cabinet: (Civil Superannuation Annual Report and Account 2022-23)

Telir i'r Tâl-feistr Cyffredinol symiau priodol i gynrychioli rhwymedigaethau cronodig Prif Gynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil. Ceir rhagor o fanylion yn yr Adroddiad Staff ar dudalen 98 ac yn nodyn 1.9 i'r cyfrifon.

Ar gyfer 2023-24, roedd cyfraniadau'r cyflogwr o £148,095 (2022-23: £109,527) yn daladwy i gynlluniau pensiwn y gwasanaeth sifil ar un o bedair graddfa rhwng 26.6% a 30.3% (2022-23: 26.6% i 30.3%) o gyflog pensiynadwy, yn seiliedig ar fandiau cyflog. Mae Actiwari'r Cynllun yn adolygu cyfraniadau'r cyflogwr, gan amlaf bob pedair blynedd, yn dilyn prisiau llawn o'r cynllun. Diwygiwyd y bandiau cyflog a chyfraddau'r cyfraniadau ar gyfer 2019-20 a byddant yn parhau heb eu newid hyd 2024-25. Mae cyfraddau'r cyfraniadau yn adlewyrchu buddion wrth iddynt gael eu cronni, nid pan delir y costau mewn gwirionedd, ac maent yn adlewyrchu profiad blaenorol y cynllun. 94 Gall swyddogion ddewis agor cyfrif pensiwn partnership, sef cynllun pensiwn rhanddeiliad â chyfraniad cyflogwr. Mae cyfraniadau'r cyflogwr yn ddibynnol ar oedran ac ar raddfa rhwng 8.0% a 14.75% o gyflog pensiynadwy. Mae'r cyflogwr hefyd yn rhoi cyfraniad cyfatebol o hyd at 3% o gyflog pensiynadwy. Ar gyfer 2023-24, nid oedd unrhyw gyfraniadau gan gyflogwyr i'r cyfrif pensiwn **partnership** (2022-23: £1,708).

Nid oes unrhyw berson wedi ymddeol ar sail afiechyd yn ystod y flwyddyn.

lawndal ar gyfer colli swydd

Ni wnaed unrhyw daliadau mewn perthynas â cholli neu derfynu swydd yn ystod 2023-24 (ac ni wnaed unrhyw daliadau yn ystod 2022-23).

Niferoedd Staff a Chostau Cysylltiedig (*yn destun archwiliad*)

	2023-24 Staff a gyflogir yn barhaol £	2023-24 Aelodau'r Comisiwn £	2023-24 Cyfanswm £
Cyflogau	561,248	25,793	587,041
Costau nawdd cymdeithasol	55,984	221	56,205
Costau pensiwn	148,095	-	148,095
Cyfanswm Costau Net	765,327	26,014	791,341

Nifer yr unigolion a gyflogir ar gyfartaledd

Roedd nifer gyfartalog yr unigolion cyfwerth ag amser llawn a gyflogwyd yn ystod y flwyddyn yn ôl y categorïau hyn fel a ganlyn:

	Nifer	Nifer	Nifer
Cyflogir yn Uniongyrchol	12.3	7.9	20.2
Cyfanswm Staff	12.3	7.9	20.2

Cymaryddion:

	2022-23 Staff a gyflogir yn barhaol £	2022-23 Aelodau'r Comisiwn £	2022-23 Cyfanswm £
Cyflogau	414,389	42,202	456,591
Costau nawdd cymdeithasol	44,817	2,657	47,474
Costau pensiwn	111,341	-	111,341
Cyfanswm	570,547	44,859	615,406

Nifer yr unigolion a gyflogir ar gyfartaledd

Roedd nifer gyfartalog yr unigolion cyfwerth ag amser llawn a gyflogwyd yn ystod y flwyddyn yn ôl y categorïau hyn fel a ganlyn:

	Nifer	Nifer	Nifer
Cyflogir yn Uniongyrchol	9.6	9.6	19.2
Cyfanswm Staff	9.6	9.6	19.2

Mae'r costau uchod yn cynnwys £167,300 (2022-23; £305,648) mewn perthynas ag adnoddau staff a £2,275 (2022-23; £24,408) mewn perthynas â thâl aelodau a wariwyd ar ran y Comisiwn Ffiniau i Gymru. Roedd y costau llai o gymharu â'r flwyddyn flaenorol o ganlyniad i'r gostyngiad mewn gwaith a wnaed ar gyfer Arolwg 2023 o Etholaethau Seneddol yng Nghymru a gwblhawyd yn ystod y cyfnod adrodd.

Mae cynllun pensiwn alpha'r Gwasanaeth Sifil yn gynllun buddion diffiniedig amlgyflogwr heb ei ariannu, ond nid yw'r Comisiwn yn gallu nodi ei gyfran o'r asedau a'r rhwymedigaethau sylfaenol ynddo. Cynhaliodd actiwari'r cynllun brisiad ohono ar 31 Mawrth 2012. Gallwch weld manylion yng nghyfrifon adnoddau Swyddfa'r Cabinet: Pensiwn Sifil (www.civilservice.gov.uk/pensions).

Ar gyfer 2023-24, roedd cyfraniadau cyflogwyr o £148,095 (2022-23: £109,527) yn daladwy i'r cynllun **alpha** ar un o bedair cyfradd yn yr ystod 26.6% i 30.3% (2022-23: 26.6% i 30.3%) o dâl pensiynadwy, ar sail bandiau cyflog. Fel arfer, mae actiwari'r cynllun yn adolygu cyfraniadau'r cyflogwr bob pedair blynedd yn dilyn prisiad llawn o'r cynllun. Nid yw'r bandiau cyflog a chyfraddau'r cyfraniadau wedi newid ar gyfer 2023-24. Mae cyfraddau'r cyfraniadau yn adlewyrchu buddion wrth iddynt gael eu cronni, nid pan eir i'r costau mewn gwirionedd, ac maent yn adlewyrchu profiad blaenorol o'r cynllun.

Gall cyflogeion ddewis agor cyfrif pensiwn **partneriaeth**, sef cynllun rhanddeiliaid cyfraniadau diffiniedig a ariennir sy'n cynnwys cyfraniad gan y cyflogwr. Ar gyfer 2023-24,

nid oedd unrhyw gyfraniadau cyflogwr i'r cyfrif pensiwn partneriaeth (2022-23: £1,708) wedi cael eu talu i ddarparwr pensiwn rhanddeiliaid a benodwyd. Mae cyfraniadau cyflogwyr yn gysylltiedig ag oed ac yn amrywio o 8.0% i 14.75% o gyflog pensiynadwy. Mae cyflogwyr hefyd yn cyfateb cyfraniadau cyflogeion hyd at 3% o gyflog pensiynadwy. Yn ogystal, roedd cyfraniadau cyflogwyr o £0 (2022-23: £107), sef 0.5% o gyflog pensiynadwy, yn daladwy i PCSPS i dalu cost darparu buddion cyfandaliad yn y dyfodol pe byddai'r cyflogeion hyn yn marw yn y swydd neu'n ymddeol oherwydd afiechyd.

Ni ymddeolodd yr un unigolyn oherwydd afiechyd yn ystod y flwyddyn.

Polisi Cyflogeion

Mae'r Comisiwn yn cynnal craidd o staff a gyflogir yn uniongyrchol, sy'n cynnwys y Prif Weithredwr, Pennaeth Polisi a Rhaglenni, Pennaeth Busnes, Rheolwr Cyllid, Rheolwr Cyfathrebu ac Ymgysylltu, dau Swyddog Arolygu a dau Swyddog Cymorth Busnes. Mae gan y staff a gyflogir yn uniongyrchol fandiau cyflog a thelerau ac amodau gwasanaeth yn gyfatebol i staff Llywodraeth Cymru o'r un graddau. Yn ystod 2022-23, secondiwyd un aelod o staff i Lywodraeth Cymru ac ad-dalwyd ei gostau cyflog i'r Comisiwn.

Mae gan y Comisiwn ystod eang o bolisïau sy'n adlewyrchu deddfwriaeth gyfredol, a'u nod yw sicrhau y caiff staff eu cadw a'u cymell. Caiff y polisïau hyn eu hadolygu'n rheolaidd. Caiff pob polisi ei wirio o ran cydraddoldeb cyn ei roi ar waith. Achredwyd y Comisiwn â'r safon Buddsoddwyr Mewn Pobl (BMP) yn gyntaf yn 2009. Roedd yr achrediad hwn yn destun adolygiad dilynol yn ystod 2023-24 a ddaeth i'r casgliad y dylai'r Comisiwn gadw ei achrediad BMP.

Cyfansoddiad Staff

Mae'r tabl isod yn dangos nifer y staff cyfwerth ag amser llawn (CALI) a nifer y staff o ran cyfrif pennau ar gyfer 2023-24 ar 31 Mawrth 2024.

Band Cyflog	Gwrywaidd				Benywaidd			
	CALI	%	Cyfrif Pennau	%	CALI	%	Cyfrif Pennau	%
Aelod o'r Comisiwn ^{1 2}	6	60	6	67	4	40	4	40
Prif Weithredwr	0	0	0	0	1	100	1	100
Pennaeth Busnes/ Pennaeth Polisi a Rhaglenni	2	100	2	100	0	0	0	0
Rheolwr Arolygu	4	80	4	80	1	20	1	20
Swyddog Arolygu	1	37	1	33	1.7	63	2	67
Cymorth Gweinyddol	1	50	1	50	1	50	1	50
Cyfanswm	14	62	14	61	8.7	38	9	39
Cyfanswm y flwyddyn flaenorol	11	56	11	55	8.7	44	9	45
Amrywiant	+3	+6	+3	+6	-	-6	-	-6

¹ Yn cynnwys 3 Aelod o'r Comisiwn Ffiniau Seneddol i Gymru

² Defnyddir ffigurau cyfrif pennau ar gyfer niferoedd Aelodau CALI y Comisiwn.

Cyfle Cyfartal

Mae'r Comisiwn wedi ymrwymo i bolisi o gyfle cyfartal yn ei arferion cyflogaeth a'i nod yw sicrhau nad yw unrhyw gyflogai neu ddarpar gyflogai yn cael ei drin yn fwy neu'n llai ffafriol

ar sail oedran, anabledd, tarddiad ethnig neu genedlaethol, rhywedd, statws priodasol neu statws rhiant, cenedligrwydd, cred wleidyddol, hil, crefydd neu gyfeiriadedd rhywiol. Mae'r Comisiwn yn sicrhau bod cyfleusterau priodol ar gael i gyflogeion anabl.

Absenoldeb oherwydd Salwch

Yn ystod 2023-24, roedd chwe aelod o staff parhaol y Comisiwn yn absennol oherwydd salwch am gyfanswm o 33 diwrnod (2022-23 - roedd dau aelod o staff parhaol y Comisiwn yn absennol oherwydd salwch am gyfanswm o 33 diwrnod).

Iechyd, Diogelwch a Lles

Mae'r Comisiwn yn gweithredu polisi iechyd a Diogelwch Staff a pholisi Codi a Chario, ac mae asesiad risg tân ac adolygiad iechyd a diogelwch annibynnol yn cael eu cynnal yn flynyddol. Mae'r Comisiwn hefyd wedi cael ei achredu gan Wobr Iechyd y Gweithle Bach trwy ennill y wobwr Efydd.

SHEREEN WILLIAMS

Swyddog Cyfrifyddu
23 Medi 2024

Tystysgrif ac adroddiad Archwilydd Cyffredinol Cymru i'r Senedd

Barn ar y datganiadau ariannol

Yr wyf yn ardystio fy mod wedi archwilio datganiadau ariannol Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2024 dan Baragraff 19 o Ran 2 o Ddeddf Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru etc. 2013. Mae'r datganiadau ariannol yn cynnwys y Datganiad o Wariant Net Cynhwysfawr, y Datganiad am y Sefyllfa Ariannol, y Datganiad o Lifoedd Arian Parod, y Datganiad o Newidiadau yn Ecwiti Trethdalwyr a'r nodiadau cysylltiedig, gan gynnwys y polisïau cyfrifyddu arwyddocaol. Y fframwaith adrodd ariannol a gymhwyswyd wrth eu paratoi yw'r gyfraith berthnasol a safonau cyfrifyddu rhyngwladol a fabwysiadwyd yn y DU fel y'u dehonglwyd ac y'u haddaswyd gan Lawlyfr Adrodd Ariannol Trysorlys EF.

Yn fy marn i, ym mhob ffordd berthnasol, mae'r datganiadau ariannol:

- yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru ar 31 Mawrth 2024 ac o'i gost gweithredu net am y flwyddyn a ddaeth i ben ar y dyddiad hwnnw;
- wedi'u paratoi'n briodol yn unol â'r safonau cyfrifyddu rhyngwladol a fabwysiadwyd yn y DU fel y'u dehonglwyd ac y'u haddaswyd gan Lawlyfr Adrodd Ariannol Trysorlys EF.
- wedi'u paratoi'n briodol yn unol â chyfarwyddiadau Gweinidogion Cymru a gyhoeddwyd dan Ddeddf Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru etc. 2013.

Barn am reoleidd-dra

Yn fy marn i, ym mhob ffordd berthnasol, mae'r incwm a'r gwariant a gofnodwyd yn y datganiadau ariannol wedi cael eu cymhwyso at y dibenion a fwriadwyd gan y Senedd ac mae'r trafodion ariannol a gofnodwyd yn y datganiadau ariannol yn cydymffurfio â'r awdurdodau sy'n eu llywodraethu.

Sail y barnau

Cynhaliais fy archwiliad yn unol â'r gyfraith berthnasol a'r Safonau Rhyngwladol ar Archwilio yn y DU (ISA (UK)) a Nodyn Ymarfer 10 'Archwilio Datganiadau Ariannol Endidau'r Sector Cyhoeddus yn y Deyrnas Unedig'. Caiff fy nghyfrifoldebau dan y safonau hynny eu disgrifio ymhellach yn yr adran o'm tystysgrif sy'n nodi cyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol.

Mae fy staff a minnau'n annibynnol ar y corff yn unol â'r gofynion moesegol sy'n berthnasol i'm harchwiliad o'r datganiadau ariannol yn y DU gan gynnwys Safon Foesebol y Cyngor Adrodd Ariannol, ac rwyf wedi cyflawni fy nghyfrifoldebau moesegol eraill yn unol â'r gofynion hyn. Credaf fod y dystiolaeth archwilio yr wyf wedi'i chael yn ddigonol ac yn briodol i ddarparu sail i'm barnau.

Casgliadau sy'n ymwneud â busnes gweithredol

Wrth archwilio'r datganiadau ariannol, rwyf wedi dod i'r casgliad bod defnyddio'r sail gyfrifyddu busnes gweithredol i baratoi'r datganiadau ariannol yn briodol.

Yn seiliedig ar y gwaith yr wyf wedi'i gyflawni, nid wyf wedi adnabod unrhyw ansicrwydd perthnasol mewn perthynas â digwyddiadau neu amodau a all, yn unigol neu ar y cyd, fwrw amheuaeth sylweddol ar allu'r corff i barhau i fabwysiadu'r sail gyfrifyddu busnes

gweithredol am gyfnod o ddeuddeng mis o leiaf o'r dyddiad pan awdurdodir cyhoeddi'r datganiadau ariannol.

Caiff fy nghyfrifoldebau i a chyfrifoldebau'r Swyddog Cyfrifyddu mewn perthynas â busnes gweithredol eu disgrifio yn yr adrannau perthnasol o'r dystysgrif hon.

Caiff y sail gyfrifyddu busnes gweithredol ar gyfer Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru ei mabwysiadu gan ystyried y gofynion a nodir yn Llawlyfr Adrodd Ariannol y Llywodraeth Trysorlys EF, sy'n ei gwneud yn ofynnol i endidau fabwysiadu'r sail gyfrifyddu busnes gweithredol wrth baratoi'r datganiadau ariannol lle disgwylir y bydd y gwasanaethau y maent yn eu darparu'n parhau yn y dyfodol.

Gwybodaeth arall

Mae'r wybodaeth arall yn cynnwys yr wybodaeth yn yr adroddiad blynyddol, heblaw am y datganiadau ariannol a'm hadroddiad i fel archwilydd ar y rhain. Y Swyddog Cyfrifyddu sy'n gyfrifol am yr wybodaeth arall yn yr adroddiad blynyddol. Nid yw fy marn am y datganiadau ariannol yn cwmpasu'r wybodaeth arall a, heblaw i'r graddau a nodir yn benodol fel arall yn fy adroddiad, nid wyf yn mynegi unrhyw fath o gasgliad sicrwydd ar yr wybodaeth arall honno. Fy nghyfrifoldeb i yw darllen yr wybodaeth arall ac, wrth wneud hynny, ystyried a yw'r wybodaeth arall yn berthnasol anghyson â'r datganiadau ariannol neu wybodaeth a gefais wrth i mi gyflawni'r archwiliad, neu'n ymddangos fel arall fel pe bai wedi cael ei chamddatgan yn berthnasol. Os wyf yn canfod anghysonderau perthnasol o'r fath neu wybodaeth berthnasol o'r fath sy'n ymddangos fel pe bai wedi cael ei chamddatgan, mae'n ofynnol i mi benderfynu a yw hyn yn achosi camddatganiad perthnasol yn y datganiadau ariannol eu hunain. Yn seiliedig ar y gwaith yr wyf wedi'i wneud, os wyf yn dod i'r casgliad bod yr wybodaeth arall hon wedi'i chamddatgan yn berthnasol, mae'n ofynnol i mi nodi'r ffaith honno.

Nid oes unrhyw beth gennyf i'w nodi yn hyn o beth.

Barn am faterion eraill

Yn fy marn i, mae'r rhan o'r Adroddiad ar Gydnyddiaeth Ariannol a Staff a gaiff ei harchwilio wedi cael ei pharatoi'n briodol yn unol â chyfarwyddiadau Gweinidogion Cymru a wnaed dan Ddeddf Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru etc. 2013.

Yn fy marn i, yn seiliedig ar y gwaith a wnaed yn ystod fy archwiliad:

- mae'r rhannau o'r Adroddiad Atebolrwydd a gaiff eu harchwilio wedi cael eu paratoi'n briodol yn unol â chyfarwyddiadau Gweinidogion Cymru a wnaed dan Ddeddf Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru etc. 2013; ac
- mae'r wybodaeth a roddwyd yn y Rhagair, yr Adroddiad ar Berfformiad a'r Adroddiad Atebolrwydd ar gyfer y flwyddyn ariannol y paratowyd y datganiadau ariannol ar ei chyfer yn gyson â'r datganiadau ariannol ac yn unol â'r gofynion cyfreithiol perthnasol.

Materion y cyflwynaf adroddiad arnynt drwy eithriad

Yng ngoleuni'r wybodaeth a'r ddealltwriaeth am y corff a'i amgylchedd a gafwyd yn ystod yr archwiliad, nid wyf wedi nodi unrhyw gamddatganiadau perthnasol yn y Rhagair, yr Adroddiad ar Berfformiad a'r Adroddiad Atebolrwydd.

Nid oes gennyf unrhyw beth i'w nodi o ran y materion canlynol, y cyflwynaf adroddiad i chi arnynt os bydd yr amgylchiadau canlynol yn berthnasol, yn fy marn i:

- nid wyf wedi cael yr holl wybodaeth ac esboniadau y mae eu hangen arnaf ar gyfer fy archwiliad.
- ni chadwyd cofnodion cyfrifyddu priodol, neu ni chafwyd ffurflenni sy'n ddigonol ar gyfer fy archwiliad o ganghennau nad ymwelodd fy nhîm â hwy;
- nid yw'r datganiadau ariannol a'r rhan o'r Adroddiad ar Gydabyddiaeth Ariannol a gaiff ei harchwilio yn gyson â'r cofnodion a'r ffurflenni cyfrifyddu;
- nid yw gwybodaeth a nodwyd gan Weinidogion Cymru mewn perthynas â chydabyddiaeth ariannol a thrafodion eraill wedi'i datgelu;
- nid yw rhai datgeliadau ynglŷn â chydabyddiaeth ariannol a nodir yn Llawlyfr Adrodd Ariannol y Llywodraeth Trysorlys EF wedi'u gwneud neu nid yw'r rhannau o'r Adroddiad ar Gydabyddiaeth Ariannol a Staff a gaiff eu harchwilio'n gyson â'r cofnodion a ffurflenni cyfrifyddu; neu
- nid yw'r Datganiad Llywodraethu'n adlewyrchu cydymffurfiaeth â chanllawiau Trysorlys EF.

Cyfrifoldebau'r Swyddog Cyfrifyddu am y datganiadau ariannol

Fel yr esbonir yn fanylach yn y Datganiad o Gyfrifoldebau Swyddogion Cyfrifyddu, y Swyddog Cyfrifyddu sy'n gyfrifol am:

- gynnal cofnodion cyfrifyddu priodol;
- paratoi'r datganiadau ariannol a'r Adroddiad Blynyddol yn unol â'r fframwaith adrodd ariannol perthnasol ac am fod wedi'i argyhoeddi eu bod yn rhoi darlun cywir a theg;
- sicrhau bod yr Adroddiad Blynyddol a'r datganiadau ariannol yn eu cyfanwydd yn deg, yn gytbwys ac yn ddealladwy;
- sicrhau rheoleidd-dra trafodion ariannol;
- y rheolaethau mewnol sy'n angenrheidiol ym marn y Swyddog Cyfrifyddu i'w gwneud yn bosibl paratoi datganiadau ariannol heb gamddatganiad perthnasol, boed oherwydd twyll neu wall;
- asesu gallu Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru i barhau fel busnes gweithredol, gan ddatgelu, fel y bo'n berthnasol, faterion sy'n gysylltiedig â busnes gweithredol a defnyddio'r sail gyfrifyddu busnes gweithredol oni bai bod y Swyddog Cyfrifyddu'n disgwyl na fydd y gwasanaethau a ddarperir gan Gomisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru'n parhau i gael eu darparu yn y dyfodol.

Cyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol

Fy nghyfrifoldeb yw archwilio, ardystio ac adrodd ar y datganiadau ariannol yn unol â Deddf Comisiwn Democratiaeth a Ffiniau Cymru etc. 2013.

Fy amcanion yw cael sicrwydd rhesymol ynghylch p'un a yw'r datganiadau ariannol yn eu cyfanwydd yn rhydd o gamddatganiad perthnasol, boed hynny trwy dwyll neu wall, a chyhoeddi adroddiad archwilydd sy'n cynnwys fy marn. Mae sicrwydd rhesymol yn lefel uchel o sicrwydd, ond nid yw'n gwarantu y bydd archwiliad a gynhelir yn unol â'r Safonau Rhyngwladol ar Archwilio yn y DU wastad yn canfod camddatganiad perthnasol pan fo'n bodoli. Gall camddatganiadau ddeillio o dwyll neu wall ac fe'u hystyrir yn berthnasol os, yn unigol neu gyda'i gilydd, gellid yn rhesymol ddisgwyl iddynt ddylanwadu ar benderfyniadau economaidd defnyddwyr a wneir ar sail y datganiadau ariannol hyn.

Mae afreoleidd-dra, gan gynnwys twyll, yn achosion o ddiffyg cydymffurfio â deddfau a rheoliadau. Rwyf yn dylunio gweithdrefnau yn unol â'm cyfrifoldebau, a nodir uchod, i ganfod camddatganiadau perthnasol mewn perthynas ag afreoleidd-dra, gan gynnwys twyll.

Roedd fy ngweithdrefnau'n cynnwys y canlynol:

- Holi'r rheolwyr, y gwasanaeth Archwilio Mewnol a'r rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu, gan gynnwys cael ac adolygu dogfennaeth ategol mewn perthynas â pholisïau a gweithdrefnau Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru sy'n ymwneud ag:
 - adnabod, gwerthuso a chydymffurfio â deddfau a rheoliadau a pha un a oeddent yn ymwybodol o unrhyw achosion o ddiffyg cydymffurfio;
 - canfod ac ymateb i'r risgiau o dwyll ac a oes ganddynt wybodaeth am unrhyw dwyll gwirioneddol, tybiedig neu honedig; a hefyd
 - y rheolaethau mewnol a sefydlwyd i liniaru risgiau sy'n gysylltiedig â thwyll neu ddiffyg cydymffurfio â deddfau a rheoliadau.
- Ystyried fel tîm archwilio sut a ble allai twyll ddigwydd yn y datganiadau ariannol ac unrhyw ddangosyddion posibl o dwyll. Fel rhan o'r drafodaeth hon, canfûm botensial ar gyfer twyll mewn perthynas â phostio cofnodion dyddlyfr anarferol;
- Cael dealltwriaeth am fframwaith awdurdod Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru, yn ogystal â fframweithiau cyfreithiol a rheoleiddiol eraill y mae Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru yn gweithredu oddi mewn iddynt, gan ganolbwyntio ar y deddfau a'r rheoliadau hynny a gafodd effaith uniongyrchol ar y datganiadau ariannol neu a gafodd effaith sylfaenol ar weithrediadau Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru; a hefyd
- Cael dealltwriaeth am berthnasoedd â phartïon cysylltiedig.

Yn ychwanegol at yr uchod, roedd fy ngweithdrefnau i ymateb i risgiau a ganfuwyd yn cynnwys y canlynol:

- adolygu'r datgeliadau yn y datganiadau ariannol a phrofi yn erbyn dogfennaeth ategol i asesu cydymffurfiaeth â deddfau a rheoliadau perthnasol a drafodir uchod;
- holi'r rheolwyr, y Pwyllgor Archwilio a Sicrwydd Risg ac ymgynghorwyr cyfreithiol am ymglyfreithiad a hawliadau gwirioneddol a phosibl;
- darllen cofnodion cyfarfodydd y rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu a'r Comisiwn; ac
- wrth fynd i'r afael â'r risg o dwyll trwy wrthwneud rheolaethau gan reolwyr, profi priodoldeb cofnodion dyddlyfr ac addasiadau eraill; asesu a yw'r dyfarniadau a wnaed wrth lunio amcangyfrifon cyfrifyddu'n rhoi arwydd o wyrduedd posibl; a gwerthuso'r rhesymeg fusnes dros unrhyw drafodion arwyddocaol sy'n anarferol neu y tu allan i gwrs arferol busnes.

Fe wnes i hefyd gyfleu deddfau a rheoliadau dynodedig perthnasol a risgiau posibl o dwyll i holl aelodau'r tîm archwilio ac aros yn effro i unrhyw arwyddion o dwyll neu ddiffyg cydymffurfio â deddfau a rheoliadau trwy gydol yr archwiliad.

Effeithir ar y graddau y mae fy ngweithdrefnau'n gallu canfod afreolaidd-dra, gan gynnwys twyll, gan yr anhawster cynhenid o ran canfod afreolaidd-dra, effeithiolrwydd rheolaethau Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru, a natur, amseriad a hyd a lled y gweithdrefnau archwilio a gyflawnwyd.

Ceir disgrifiad pellach o gyfrifoldebau'r archwilydd am archwilio'r datganiadau ariannol ar wefan y Cyngor Adrodd Ariannol www.frc.org.uk/auditorsresponsibilities. Mae'r disgrifiad hwn yn rhan o'm hadroddiad archwilio.

Cyfrifoldebau eraill yr archwilydd

Rwy'n cael tystiolaeth sy'n ddigon i roi sicrwydd rhesymol bod y gwariant a'r incwm a gofnodwyd yn y datganiadau ariannol wedi cael eu cymhwyso at y dibenion a fwriadwyd gan y Senedd a bod y trafodion ariannol a gofnodwyd yn y datganiadau ariannol yn cydymffurfio â'r awdurdodau sy'n eu llywodraethu.

Rwy'n cyfathrebu gyda'r rhai sy'n gyfrifol am lywodraethu i drafod, ymhlith materion eraill, gwmpas ac amseriad arfaethedig yr archwiliad a chanfyddiadau archwilio arwyddocaol, gan gynnwys unrhyw ddiffygion arwyddocaol mewn rheolaeth fewnol a ganfyddir gennyf yn ystod fy archwiliad.

Adroddiad

Nid oes gennyf unrhyw sylwadau i'w gwneud ar y datganiadau ariannol hyn..

Adrian Crompton
Archwilydd Cyffredinol Cymru
30 Medi 2024

1 Cwr y Ddinas
Stryd Tyndall
Caerdydd, CF10 4BZ

Mae Archwilydd Cyffredinol Cymru wedi ardystio'r cyfrifon hynyn y ffurf y cawsant eu drafftio'n wreiddiol. Cyfieithiad o'r fersiwn Saesneg gwreiddiol yw'r fersiwn hwn. Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru sydd yn gyfrifol am gywirdeb y cyfieithiad, nid yr Archwilydd Cyffredinol.

DATGANIADAU ARIANNOL

COMISIWN FFINIAU A DEMOCRATIAETH LEOL CYMRU

DATGANIAD O WARIANT NET CYNHWYSFAWR ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2024

	Nodiadau	2024 £	2023 £
Incwm	4	<u>(422,183)</u>	<u>(558,305)</u>
Cyfanswm Incwm Gweithredu		<u>(422,183)</u>	<u>(558,305)</u>
COSTAU			
Costau staff	2	791,341	615,407
Gwariant gweithredu arall	3	388,886	552,363
Cyfanswm Gwariant Gweithredu		<u>1,180,227</u>	<u>1,167,770</u>
Gwariant Gweithredu Net		<u>758,044</u>	<u>609,465</u>
Costau Cyllid		1,283	874
Gwariant Net Cynhwysfawr ar gyfer y Flwyddyn		<u>759,327</u>	<u>610,339</u>

Mae'r holl weithgareddau wedi'u dosbarthu'n rhai parhaus

Mae'r nodiadau ar dudalennau 41 i 47 yn ffurfio rhan o'r cyfrifon hyn.

COMISIWN FFINIAU A DEMOCRATIAETH LEOL CYMRU
DATGANIAD O'R SEFYLLFA ARIANNOL
ar 31 Mawrth 2024

	Nodiadau	31 Mawrth 2024 £	31 Mawrth 2023 £
ASEDAU ANGHYFREDOL			
Eiddo Peiriannau ac Offer	5	34,567	46,557
Asedau Hawl Defnyddio	6	25,615	47,271
Cyfanswm Asedau Anghyfredol		60,182	93,828
ASEDAU CYFREDOL			
Masnach a symiau derbyniadwy eraill	8	37,948	26,009
Arian parod a'r hyn sy'n cyfateb i arian parod	9	48,287	21,868
Cyfanswm asedau cyfredol		86,235	47,877
Cyfanswm asedau		146,417	141,705
RHWYMEDIGAETHAU CYFREDOL			
Masnach a symiau taladwy eraill	10	(75,748)	(34,046)
Rhwymedigaeth Prydles Hawl Defnyddio		(25,889)	(47,552)
Cyfanswm rhwymedigaethau cyfredol		(101,637)	(81,598)
Cyfanswm asedau llai rhwymedigaethau cyfredol		44,780	60,107
RHWYMEDIGAETHAU ANGHYFREDOL			
Darpariaethau	15	-	(6,000)
Cyfanswm rhwymedigaethau anghyfredol		-	(6,000)
ASEDAU LLAI RHWYMEDIGAETHAU		44,780	54,107
ARIANNWYD GAN:			
Cronfeydd wrth gefn cyffredinol		44,780	54,107
		44,780	54,107

Mae'r nodiadau ar dudalennau 41 i 47 yn ffurfio rhan o'r cyfrifon hyn.

Awdurdodwyd y datganiadau ariannol hyn gan y Swyddog Cyfrifyddu i'w cyhoeddi ar 23 Medi 2024.

SHEREEN WILLIAMS

Swyddog Cyfrifyddu

23 Medi 2024

COMISIWN FFINIAU A DEMOCRATIAETH LEOL CYMRU

DATGANIAD LLIFOEDD ARIAN

ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2024

	Nodia dau	2024	2023
		£	£
Llifoedd arian o weithgareddau gweithredu			
Costau gweithredu net		(758,044)	(609,465)
Addasiadau ar gyfer:			
Lleihad / (Cynnydd) mewn masnach a symiau derbyniadwy eraill		(11,939)	9,240
Dibrisiant	5	20,678	40,786
Dibrisiant Asedau Hawl Defnyddio	6	67,548	62,454
Cynnydd / (Lleihad) mewn symiau masnach sy'n daladwy		41,702	(31,821)
Cynnydd / (Lleihad) mewn darpariaethau masnach		(6,000)	-
(Elw) / Colled wrth waredu asedau sefydlog		-	660
All-lif arian parod net o weithgareddau gweithredu		<u>(646,055)</u>	<u>(528,146)</u>
Llifoedd arian o weithgareddau buddsoddi			
Prynu eiddo, peiriannau ac offer	5	(8,688)	(19,697)
All-lif arian parod net o weithgareddau buddsoddi		<u>(8,688)</u>	<u>(19,697)</u>
Llifoedd arian o weithgareddau cyllido			
Cymorth Grant gan Lywodraeth Cymru		750,000	597,933
Taliad pryddles Hawl Defnyddio		(68,838)	(63,047)
		<u>681,162</u>	<u>534,886</u>
Cyllido net			
Cynnydd / (Lleihad) net mewn arian parod a'r hyn sy'n cyfateb i arian parod	9	26,419	(12,956)
Arian parod a'r hyn sy'n cyfateb i arian parod ar ddechrau'r cyfnod	9	21,868	34,824
Arian parod a'r hyn sy'n cyfateb i arian parod ar ddiwedd y cyfnod		<u>48,287</u>	<u>21,868</u>

Mae'r nodiadau ar dudalennau 41 i 47 yn ffurfio rhan o'r cyfrifon hyn.

COMISIWN FFINIAU A DEMOCRATIAETH LEOL CYMRU

DATGANIAD O NEWIDIADAU I ECWITI TRETHDALWYR ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2024

	Cronfa Wrth Gefn Gyffredinol £
Balans ar 31 Mawrth 2022	66,513
Balans ar 1 Ebrill 2022	<u>66,513</u>
Newidiadau i ecwiti trethdalwyr ar gyfer 2022-23	
Cymorth Grant gan Lywodraeth Cymru	597,933
Gwariant cynhwysfawr ar gyfer y flwyddyn	(610,339)
Balans ar 31 Mawrth 2023	<u>54,107</u>
Newidiadau i ecwiti trethdalwyr ar gyfer 2023-24	
Cymorth Grant gan Lywodraeth Cymru	750,000
Gwariant cynhwysfawr ar gyfer y flwyddyn	(759,327)
Balans ar 31 Mawrth 2024	<u>44,780</u>

Mae'r nodiadau ar dudalennau 41 i 47 yn ffurfio rhan o'r cyfrifon hyn.

COMISIWN FFINIAU A DEMOCRATIAETH LEOL CYMRU

NODIADAU I'R DATGANIADAU ARIANNOL

ar gyfer y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2024

1. DATGANIAD O BOLISI'AU CYFRIFYDDU

Paratowyd y datganiadau ariannol hyn yn unol â Llawlyfr Adrodd Ariannol 2023-24 y Llywodraeth (FReM yn seiliedig ar IFRS) a gyhoeddwyd gan Drysorlys EF. Mae'r polisiau cyfrifyddu sydd wedi eu cynnwys yn y FReM yn cymhwyso'r Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol (IFRS) fel y'u haddaswyd neu y'u dehonglwyd ar gyfer cyd-destun y sector cyhoeddus. Lle mae'r FReM yn caniatáu dewis polisi cyfrifyddu, dewiswyd y polisi cyfrifyddu y bernir ei fod yn fwyaf priodol i amgylchiadau penodol Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru er mwyn rhoi darlun cywir a theg. Disgrifir y polisiau penodol a fabwysiadwyd gan Gomisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru isod. Maent wedi eu cymhwyso'n gyson wrth ddelio ag eitemau yr ystyriwyd eu bod yn berthnasol i'r cyfrifon.

1.1 Cyfarwyddyd Cyfrifon

Paratowyd y cyfrifon yn unol â'r Cyfarwyddyd Cyfrifon a gyhoeddwyd gan Weinidogion Cymru o dan Ddeddf Llywodraeth Leol (Democratiaeth) (Cymru) 2013.

1.2 Confensiwn Cyfrifyddu

Paratwir y cyfrifon o dan y confensiwn cost hanesyddol a addaswyd i ystyried ailbrisiu eiddo, peiriannau ac offer, asedau anniriaethol a stocrestrau.

1.3 Gwariant ar Weinyddu a Rhaglenni

Dosberthir cyllid y Comisiwn a dderbynnir oddi wrth Lywodraeth Cymru a'r Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau fel cyllid ar gyfer gwariant ar raglenni gan y ddwy Adran. Ystyrir felly mai incwm a gwariant rhaglenni yw'r holl ffigurau incwm a gwariant a ddangosir ar y Datganiad o Wariant Net Cynhwysfawr.

1.4 Priso Asedau Anghyfredol

Caiff asedau anghyfredol eu cyfalafu ar gost caffael a gosod, lle mae'r gost honno'n fwy na £500. Caiff Eiddo, Peiriannau ac Offer eu datgan ar werth teg. Defnyddir cost hanesyddol wedi ei dibrisio fel procsi ar gyfer gwerth teg i bob math o ased, oherwydd bod gan bob un ohonynt un ai oes ddefnyddiol fer, gwerth isel, neu'r ddau ohonynt. Yn ei hanfod, caiff yr holl eiddo, peiriannau ac offer eu grwpio'n un o ddau ddosbarth, asedau TG neu Ddarnau Gosod, Dodrefn ac Offer. Pan fydd nifer o eitemau sylweddol unfath, â gwerthoedd unigol islaw'r trothwy cyfalafu, yn cael eu prynu fel grŵp ac mae eu gwerth cyfanredol yn uwch na'r trothwy cyfalafu, mae'r Comisiwn yn ystyried eu bod yn asedau cyfalaf.

Caiff asedau anniriaethol fel costau meddalwedd gyfrifiadurol eu cyfalafu ar gost caffael pan fo'r gost honno'n fwy nag £1,000. Cyfrifir am ffioedd adnewyddu blynyddol ar gyfer meddalwedd gwmwl fel gwariant refeniw, felly codir tâl amdanynt yn llawn pan fo'r nwyddau a'r gwasanaethau wedi cael eu derbyn.

1.5 **Asedau Hawl Defnyddio**

Caiff prydlesi eu cyfalafu pan fydd y Comisiwn yn cael budd economaidd o ddefnyddio'r ased hwnnw. Caiff asedau eu cyfalafu ar werth cyfanswm y taliadau ar hyd cyfnod y brydles. Nid yw prydlesi â gwerth canlyniadol o lai na £10,000 yn cael eu cyfalafu ac fe'u trinnir fel prydlesi gweithredu. Caiff eiddo ei ddibrisio i'w werth gweddilliol ar hyd cyfnod y brydles ar sail rhwng 5 ac 11 mlynedd.

1.6 **Dibrisiant**

Caiff dibrisiant asedau anghyfredol ei gyfrifo i ddileu eu cost neu brisiad dros eu hoes ddefnyddiol amcangyfrifedig. Caiff yr holl asedau anghyfredol eu dibrisio dros gyfnod o bump neu ddeng mlynedd, yn dibynnu ar oes ddefnyddiol amcangyfrifedig yr ased. Caiff dibrisiant blwyddyn lawn ei godi yn ystod y flwyddyn gaffael a dim yn ystod y flwyddyn waredu.

1.7 **Darpariaethau**

Cydnabyddir darpariaeth yn y Datganiad o'r Sefyllfa Ariannol pan fydd gan y Comisiwn rwymedigaeth gyfreithiol neu adeiladol o ganlyniad i ddigwyddiad yn y gorffennol a'i bod yn debygol y bydd angen all-lif buddion economaidd i setlo'r rhwymedigaeth.

1.8 **Buddion cyflogeion**

Rhoddir cyrif am gost darparu buddion cyflogeion yn ystod y cyfnod y caiff y buddion eu hennill gan gyflogeion. Darperir ar gyfer gwyliau blynyddol dros y cyfnod y mae'r gwyliau hynny'n cronni. Cyflwynwyd y polisi cyfrifyddu hwn yn 2009-10, yn unol â gofyniad IAS19, Buddion Cyflogeion.

1.9 **Cyllid**

Mae'r Comisiwn yn cael Cymorth Grant gan Lywodraeth Cymru i ariannu ei weithgareddau refeniw a chyfalaf cyffredinol. Yn unol â'r FReM, caiff y Cymorth Grant hwn ei ystyried yn gyllid a chaiff ei gredu i'r Gronfa Wrth Gefn Gyffredinol ar ôl ei dderbyn.

1.10 **Incwm**

Mae symiau derbyniadwy heblaw am Gymorth Grant gan Lywodraeth Cymru yn cael eu hystyried yn incwm yn hytrach na chyllid. Daw'r brif ffynhonnell incwm o'r Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau i dalu am gost cynnal Ysgrifenyddiaeth y Comisiwn Ffiniau Seneddol i Gymru yng Nghaerdydd. Yn ystod 2023-24, cafodd y Comisiwn incwm hefyd gan sawl prif awdurdod yng Nghymru am gynnal arolygon cymunedol ar eu rhan, yn ogystal â swm bach o incwm am ymgymryd â gwaith ar ran Panel Annibynnol Cymru ar Gydnyddiaeth Ariannol.

1.11 **Stocrestrau**

Nid yw'r Comisiwn yn cadw unrhyw stoc o werth sylweddol.

1.12 **Treth ar Werth (TAW)**

Mae'r holl wariant yn cynnwys TAW gan nad yw'r Comisiwn wedi ei gofrestru ar gyfer

TAW ac felly nid yw'n gallu adennill TAW adenilladwy.

1.13 **Pensiynau**

Pensiynau Telir i'r Tâl-feistr Cyffredinol symiau priodol i gynrychioli rhwymedigaethau cronodig Pensiwn y Gwasanaeth Sifil am bensiynau a buddiannau tebyg i bersonau a gyflogir gan y Comisiynydd ac am gostau gweinyddol sydd i'w priodoli i'r rhwymedigaethau a'u cyflawni. Mae gweithwyr cyfredol a blaenorol yn dod o dan ddarpariaethau cynllun Pensiwn y Gwasanaeth Sifil. Ceir rhagor o fanylion yn yr Adroddiad Taliadau Cydnabyddiaeth ac Adroddiad Staff.

1.14 **Rheoli Risg Ariannol**

Nid oes gan y Comisiwn unrhyw fenthyciadau ac mae'n dibynnu ar grantiau Llywodraeth Cymru yn bennaf ar gyfer ei ofynion arian parod. Hefyd, nid oes ganddo unrhyw adneuon sylweddol a chaiff yr holl asedau a rhwymedigaethau arwyddocaol eu henwi mewn sterling, felly nid yw'n agored i risg o ran cyfraddau llog neu risg arian cyfred.

1.15 **Effaith Safonau nad ydynt ar waith hyd yn hyn**

Mae Aelodau'r Comisiwn wedi ystyried effaith Safonau a Dehongliadau a gyhoeddwyd, ond nad ydynt ar waith hyd yn hyn ac nad yw'r Comisiwn wedi eu mabwysiadu'n gynnar. Nid yw'r Aelodau'n disgwyl y bydd mabwysiadu'r Safonau a'r Dehongliadau hyn yn y dyfodol yn cael unrhyw effaith sylweddol ar ddatganiadau ariannol y Comisiwn.

1.16 **Offerynnau Ariannol**

Nid oes gan y Comisiwn unrhyw offerynnau ariannol sylweddol. Gall offerynnau tymor byr gynnwys arian parod, dyledwyr masnach a chredydwyr masnach. Lle y bo'n berthnasol, mae'r gwerth cyfredol yr un fath â'r gwerth teg ar ddiwedd y flwyddyn.

1.16.1 **Symiau masnach a symiau derbyniadwy eraill**

Nid yw symiau masnach a symiau derbyniadwy eraill yn dwyn unrhyw log a chânt eu datgan ar eu gwerth enwol fel y'u gostyngwyd gan lwfansau priodol ar gyfer symiau anadenilladwy amcangyfrifedig.

1.16.2 **Arian parod a'r hyn sy'n cyfateb i arian parod**

Mae arian parod a'r hyn sy'n cyfateb i arian parod yn cynnwys arian mewn llaw, adneuon tymor byr a buddsoddiadau tra hylifol tymor byr eraill y mae'n hawdd eu trosi'n swm arian hysbys ac sy'n destun risg ansylweddol o newidiadau mewn gwerth.

1.16.3 **Symiau masnach a symiau taladwy eraill**

Nid yw symiau masnach a symiau taladwy eraill yn dwyn llog a chânt eu datgan ar eu gwerth enwol.

1.16.4 **Benthyciadau**

Nid oes unrhyw fenthyciadau neu orddrafftiau sy'n dwyn llog.

1.16.5 **Amhariad**

Caiff gwerth asedau'r Comisiwn i'w ddwyn ymlaen ei adolygu ar ddyddiad pob

mantolen er mwyn penderfynu a oes unrhyw arwydd o amhariad. Os yw'r cyfryw arwydd yn bodoli, caiff swm adenilladwy'r asedau ei amcangyfrif. Swm adenilladwy ased yw'r mwyaf o'i bris gwerthu net a'i werth wrth ei ddefnyddio.

Caiff Asedau Ariannol a Rhwymedigaethau Ariannol sy'n deillio o gcontractau ar gyfer prynu neu werthu eitemau anariannol eu cydnabod wrth iddynt ddigwydd h.y. wrth dderbyn neu ddanfôn y nwyddau neu'r gwasanaethau.

1.17 Rhwymedigaethau Prydles Hawl Defnyddio

Caiff prydlesi eu cyfalafu pan fydd y Comisiwn yn cael budd economaidd o ddefnyddio'r ased hwnnw. Caiff y rhwymedigaeth gysylltiedig ei chydabod yn y datganiadau ariannol fel cyfanswm y taliadau ar hyd cyfnod y brydles wedi'i ddisgowntio ar gyfradd llog sylfaenol y Comisiwn.

1.18 Prydlesi Gweithredu

Caiff costau prydles weithredu eu codi ar y datganiad costau gweithredu yn ystod y flwyddyn yr eir i'r costau hynny.

2. COSTAU STAFF

Daeth costau staff ar gyfer y flwyddyn i £791,341 (2022-23; £615,406) ac roeddent yn cynnwys £587,041 (2022-23; £456,591) mewn cyflogau, £56,205 (2022-23; £47,474) mewn costau nawdd cymdeithasol a £148,095 (2022-23; £111,341) mewn costau pensiwn. Rhoddir dadansoddiad manylach o'r costau hyn yn yr Adroddiad Tâl ar dudalen 29.

3. GWARIANT GWEITHREDU ARALL

	2024 £	2023 £
Costau Cynnal		
Teithio a Chynhaliaeth Staff	5,159	1,499
Teithio a Chynhaliaeth Aelodau'r Comisiwn	3,849	4,603
Ffioedd Cyrsiâu a Hyfforddiant Staff	7,577	9,320
Archwilydd Cyffredinol Cymru – ffi archwilio flynyddol	13,703	10,500
Ffioedd Archwilio Mewnol	9,948	9,889
Cyfryngau a Hysbysebu	23,357	27,712
Cyfieithu	28,415	49,289
Argraffu, postio ac offer swyddfa ac Adnoddau Dynol	13,886	14,535
Ffôn a chontractau	854	810
Costau llety	27,251	22,809
Cyfreithiol a phroffesiynol	53,905	75,135
Costau cyfrifiadurol anghyfalafol	94,629	204,353
Arall	2,470	3,530
Rhenti o dan brydlesi gweithredu	15,657	15,139
Eitem Anariannol:		
Dibrisiant	20,678	40,786
Dibrisiant Asedau Hawl Defnyddio	67,548	62,454
Cyfanswm	<u>388,886</u>	<u>552,363</u>

Mae'r costau uchod yn cynnwys £98,763 (2022-23; £185,279) mewn perthynas â

gwariant gweithredu arall yr aed iddo ar ran y Comisiwn Ffiniau i Gymru. Roedd y costau llai o gymharu â'r flwyddyn flaenorol o ganlyniad i ostyngiad sylweddol mewn gwaith a wnaed ar gyfer Arolwg 2023 o Etholaethau Seneddol yng Nghymru ar ôl cwblhau'r arolwg yn ystod y cyfnod adrodd.

4. INCWM

	2024 £	2023 £
DLUHC Comisiwn Ffiniau i Gymru	245,143	508,369
Costau staff ar secondiad a ad-dalwyd	59,046	40,761
Costau Adolygiad Cymunedol	108,088	-
PACGA Costau	9,721	-
Symiau Masnach Derbyniadwy	-	8,774
Ad-daliad Cerdyn Caffael Cymru	185	401
	<u>422,183</u>	<u>588,305</u>

Incwm cyllido yw Cymorth Grant ac fe'i credydir yn uniongyrchol i'r cronfeydd wrth gefn. Yn ystod 2023-24, derbyniodd y Comisiwn £245,143 o gyllid gan yr Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau i dalu costau cynnal Ysgrifenyddiaeth i'r Comisiwn Ffiniau i Gymru yng Nghaerdydd (2022-23, £508,369). Roedd y costau llai o gymharu â'r flwyddyn flaenorol o ganlyniad i ostyngiad sylweddol mewn gwaith a wnaed ar gyfer Arolwg 2023 o Etholaethau Seneddol yng Nghymru yn arwain at gwblhau'r arolwg. Yn ogystal â hyn, cafodd y Comisiwn ad-daliad o £185 yn ymwneud â defnyddio Cardiau Caffael Cymru (2022-23, £401). Hefyd, derbyniodd y Comisiwn £67,500 gan bum prif awdurdod am gynnal arolygon cymunedol o'u hardaloedd.

5. EIDDO, PEIRIANNAU AC OFFER

	Technoleg Gwybodaeth £	Dodrefn a Ffitiadau £	Cyfanswm £
Cost neu Brisiad			
Ar 1 Ebrill 2023	170,913	83,847	254,760
Ychwanegiadau	8,688	-	8,688
Gwarediadau	-	-	-
Ar 31 Mawrth 2024	<u>179,601</u>	<u>83,847</u>	<u>263,448</u>
Dibrisiant			
Ar 1 Ebrill 2023	127,470	80,733	208,203
Darparwyd yn ystod y flwyddyn	19,272	1,406	20,678
Dilëwyd wrth waredu	-	-	-
Ar 31 Mawrth 2024	<u>146,742</u>	<u>82,139</u>	<u>228,881</u>
Gwerth i'w Ddwyn Ymlaen ar 31 Mawrth 2024	32,859	1,708	34,567
Gwerth i'w Ddwyn Ymlaen ar 31 Mawrth 2023	43,444	3,114	46,557

	Technoleg Gwybodaeth £	Dodrefn a Ffitiadau £	Cyfanswm £
Cost neu Brisaid			
Ar 1 Ebrill 2022	158,318	83,609	241,927
Ychwanegiadau	19,459	238	19,697
Gwarediadau	(6,864)	-	(6,864)
Ar 31 Mawrth 2023	<u>170,913</u>	<u>83,847</u>	<u>254,760</u>
Dibrisiant			
Ar 1 Ebrill 2022	98,348	75,272	173,620
Darparwyd yn ystod y flwyddyn	35,325	5,461	40,786
Dilëwyd wrth waredu	(6,204)	-	(6,204)
Ar 31 Mawrth 2023	<u>127,469</u>	<u>80,733</u>	<u>208,202</u>
Gwerth i'w Ddwyn Ymlaen ar 31 Mawrth 2023	43,444	3,114	46,557
Gwerth i'w Ddwyn Ymlaen ar 31 Mawrth 2022	59,970	8,337	68,307

Mae'r Comisiwn yn berchen ar yr holl Asedau.

6. ASED AU HAWL DEFNYDDIO

	Adeiladau £	Cyfanswm £
Cost neu Brisiad		
Ar 1 Ebrill 2023	109,725	109,725
Ychwanegiadau	68,052	68,052
Ar 31 Mawrth 2024	<u>177,777</u>	<u>177,777</u>
Dibrisiant		
Ar 1 Ebrill 2023	(62,454)	(62,454)
Tâl ar gyfer y flwyddyn	(45,804)	(45,804)
Ar 31 Mawrth 2024	<u>(108,258)</u>	<u>(108,258)</u>
Gwerth i'w Ddwyn Ymlaen ar 31 Mawrth 2024	69,519	69,519
Gwerth i'w Ddwyn Ymlaen ar 31 Mawrth 2023	47,271	47,271

7. OFFERYNNAU ARIANNOL

Gan fod gofynion arian parod y Comisiwn yn cael eu bodloni trwy Gymorth Grant a ddarperir gan Lywodraeth Cymru, mae offerynnau ariannol yn chwarae rhan fwy cyfyngedig mewn creu a rheoli risg nag a fyddai'n berthnasol i gorff nad yw yn y sector cyhoeddus. Mae mwyafrif yr offerynnau ariannol yn ymwneud â chontractau i brynu eitemau anariannol, yn unol â gofynion prynu a defnyddio disgwylidig y Comisiwn, ac felly nid yw'r Comisiwn yn agored i lawer o risg o ran credyd, hylifedd na'r farchnad. Cymhwysir IFRS 9 Offerynnau Ariannol, fel y'i dehonglwyd a'i haddaswyd ar gyfer y sector cyhoeddus. Prif effaith mabwysiadu IFRS 9 fydd newid y sail gyfrifo ar gyfer darpariaethau drwgddyledion, gan newid o sail colled a ysgwyddir i sail colled credyd disgwylidig (ECL) hyd oes. Ystyriodd ac asesodd y Comisiwn ofynion newydd IFRS 9 a nododd na fyddai unrhyw effaith ar y cyfrifon hyn.

8. SYMIAU MASNACH SY’N DDERBYNIADWY AC ASED AU CYFREDOL ERAILL		
	2024	2023
	£	£
Symiau sy’n dod yn ddyledus o fewn blwyddyn:		
Rhagdaliadau ac incwm cronedig	37,948	26,009
Cyfanswm	<u>37,948</u>	<u>26,009</u>
9. ARIAN PAROD A’R HYN SY’N CYFATEB I ARIAN PAROD		
	2024	2023
	£	£
Balans ar 1 Ebrill	21,868	34,824
Newid net i falansau arian parod a’r hyn sy’n cyfateb i arian parod	26,419	(12,956)
Banciau masnachol ac arian mewn llaw	<u>48,287</u>	<u>21,868</u>
Balans ar 31 Mawrth	<u>48,287</u>	<u>21,868</u>
10. SYMIAU MASNACH SY’N DALADWY A RHWYMEDIGAETHAU CYFREDOL ERAILL		
	2024	2023
	£	£
Symiau sy’n dod yn ddyledus o fewn blwyddyn:		
Symiau masnach sy’n daladwy	1,261	2,463
Croniadau	52,438	14,411
Tâl gwyliau cronedig	22,049	17,172
	<u>75,748</u>	<u>34,046</u>

11. TALIADAU ARBENNIG A CHOLLEDION

Ni chofnododd y Comisiwn unrhyw golledion yn ystod 2023-24 (2022-23: colledion o £660).

12. TRAFODION PARTÏON CYSYLLTIEDIG

Ystyrir bod Llywodraeth Cymru yn barti cysylltiedig. Yn ystod y flwyddyn, cynhaliodd y Comisiwn drafodion perthnasol â Llywodraeth Cymru a ddaeth i £68,952 yn gysylltiedig â chostau cyflog a adenillwyd ar gyfer staff ar secondiad i Lywodraeth Cymru a gwaith a wnaed i Banel Annibynnol Cymru ar Gydnyddiaeth Ariannol (2022-23, £40,761 o drafodion perthnasol). Daeth y Cymorth Grant a dderbyniwyd yn ystod y flwyddyn i £750,000 (2022-23, £597,933). Ar ddiwedd y cyfnod adrodd, nid oedd unrhyw weddill yn ddyledus gyda Llywodraeth Cymru (2022-23: dim gweddill yn ddyledus).

Mae Ysgrifenyddiaeth y Comisiwn hefyd yn gweithredu fel Ysgrifenyddiaeth i'r Comisiwn Ffiniau Seneddol i Gymru (CFfG). Corff Cyhoeddus Anadrannol yw CFfG a noddir gan yr Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau. Ystyrir bod yr Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau yn barti cysylltiedig. Yn ystod y flwyddyn, nid yw'r Comisiwn wedi cynnal unrhyw drafodion perthnasol â'r Adran Ffyniant Bro, Tai a

Chymunedau (2022-23, dim trafodion perthnasol). Yn ystod 2023-24, cafodd y Comisiwn £245,143 o gyllid gan yr Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau (2022-23, £508,369). Ar ddiwedd y cyfnod adrodd, nid oedd unrhyw weddill yn ddyledus gyda'r Adran Ffyniant Bro, Tai a Chymunedau (2022-23: dim gweddill yn ddyledus).

Nid yw'r Comisiwn wedi ymgymryd ag unrhyw drafodion ag endidau y mae gan aelodau a staff rheoli allweddol fuddiant ynddynt.

13. DADANSODDIAD O WARIANT NET YN ÔL SEGMENTAU

Mae'r Datganiad o Wariant Net Cynhwysfawr yn adlewyrchu'r segmentau y caiff canlyniadau gweithredu Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru eu hadrodd i'r Comisiwn ynddynt. Nid oes gan Gomisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru segmentau a nodir ar wahân ac mae'n adrodd am wybodaeth ariannol i'w Fwrdd fel y datgelir yn Nodiadau 2, 3 a 4.

14. RHWYMEDIGAETHAU AC ASED AU AMODOL

Nid oedd unrhyw rwymedigaethau nac asedau amodol ar ddiwedd 2023-24 (2022-23: Dim rhwymedigaethau amodol).

15. DARPARIAETHAU AR GYFER RHWYMEDIGAETHAU A THALIADAU

	Symud llety £	Cyfanswm £
Balans ar 1 Ebrill 2023	6,000	6,000
Darparwyd yn ystod y flwyddyn	-	-
Darpariaethau nad oeddent yn ofynnol a adferwyd	-	-
Darpariaethau a ddefnyddiwyd yn ystod y flwyddyn	6,000	6,000
Balans ar 31 Mawrth 2024	<u>-</u>	<u>-</u>

Cymhwysir disgowntio, lle y bo'n berthnasol. Oherwydd gellir rhoi ffigur amcangyfrifedig yn unig ar gyfer dadfeiliadau ar yr adeg hon, ni chymhwyswyd disgowntio.

Gwneir darpariaethau ar gyfer dileu ac adleoli cysylltiad Cydgasglu Band Eang y Sector Cyhoeddus (PSBA) er mwyn dychwelyd y llety swyddfa i'w gyflwr gwreiddiol, ar ddiwedd cyfnod y brydles. Gallai'r rhwymedigaeth hon amrywio o ganlyniad i wybodaeth a digwyddiadau yn y dyfodol a allai arwain at newidiadau i'r symiau sydd wedi cael eu cynnwys, ar sail yr amcangyfrif gorau, ar ddiwedd y cyfnod adrodd.

16. DIGWYDDIADAU AR ÔL Y CYFNOD ADRODD

Awdurdodwyd y datganiadau ariannol hyn i'w cyhoeddi ar 23 Medi 2024 gan y Swyddog Cyfrifyddu. Ar ddyddiad llofnodi'r cyfrifon hyn, nid oedd unrhyw ddigwyddiadau arwyddocaol ar ôl y fantolen i'w datgelu ar ôl y cyfnod adrodd, sy'n effeithio ar 2023-24.